

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kristýna Hejduková

Vyživovací povinnost v mezinárodním právu soukromém

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D.

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 19. 5. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 121 658 znaků včetně mezer.

V Praze dne 19. 5. 2022

Kristýna Hejduková

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce, paní doc. JUDr. Mgr. Magdaleně Pfeiffer, Ph.D. za její odborné vedení, ochotu a cenné rady. Děkuji tímto i své rodině za jejich podporu při psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vymezení pojmu vyživovací povinnost a její vývoj.....	5
2 Prameny právní úpravy vyživovací povinnosti v MPS.....	10
2.1 Prameny mezinárodního původu	10
2.2 Prameny unijního původu.....	13
2.3 Prameny vnitrostátního původu	15
2.4 Vztahy mezi jednotlivými prameny	16
2.5 ÚMPOD.....	17
3 Pravidla pro založení mezinárodní příslušnosti	21
3.1 Úprava mezinárodní příslušnosti v pramenech mezinárodního původu	22
3.2 Úprava mezinárodní příslušnosti v pramenech unijního původu	23
3.3 Úprava mezinárodní příslušnosti v pramenech vnitrostátního původu	25
4 Rozhodné právo	28
4.1 Určení rozhodného práva dle Haagského protokolu a Nařízení o výživném	28
4.2 Určení rozhodného práva dle norem vnitrostátního původu	33
5 Uznání a výkon cizích rozhodnutí	35
5.1 Úprava uznání a výkonu cizího rozhodnutí v pramenech mezinárodního původu ...	35
5.2 Úprava uznání a výkonu cizího rozhodnutí v pramenech unijního původu	37
5.3 Úprava uznání a výkonu cizího rozhodnutí v pramenech vnitrostátního původu	42
6 Brexit a jeho dopady do problematiky vyživovací povinnosti	45
Závěr.....	48

Úvod

Zpracování diplomové práce na téma Vyživovací povinnost v mezinárodním právu soukromém jsem si vybrala s ohledem na své působení v advokátní kanceláři, kde jsem měla možnost dotknout se tematiky rozvodů manželství, kdy jeden nebo oba manželé byli cizinci. Tyto případy tak pro mě byly velmi zajímavé zejména proto, že práce na nich vyžadovala seznámení se s právní úpravou na úrovni Evropské unie nebo přímo s právním řádem cizího státu. Vedle rozvodů manželství a vzájemné vyživovací povinnosti manželů či rozvedených manželů byla řešena i otázka výchovy a výživy nezletilých dětí u výše uvedených párů, která byla značně složitá nejen s ohledem na právní úpravu, podle které bylo rozhodováno, ale i s ohledem na postoje a kulturní zvyklosti rodičů, které jim byly vlastní vzhledem k jejich rodišti. Protože mne tematika vyživovací povinnosti ve vztazích s mezinárodním prvkem¹ zaujala, chtěla bych se jí hlouběji zabývat. Cílem této diplomové práce je tak pomocí analytické, deskriptivní a komparační metody podrobně rozebrat a zhodnotit zejména stávající právní předpisy, které mezinárodněprávní úprava, úprava na úrovni Evropské unie a vnitrostátní právní úprava poskytuje za účelem uplatnění a vymožení vyživovací povinnosti. V této práci se tak budu věnovat vyživovací povinnosti v mezinárodním právu soukromém rodičů vůči dětem, mezi manžely, registrovanými partnery, dále mezi rozvedenými manžely, mezi předky a potomky a v opačném směru a alimentární povinností vůči neprovdané matce.

Institut vyživovací povinnosti je v novodobé společnosti velmi často skloňovaným pojmem, neboť se s ním všichni dostáváme do kontaktu, a to buď zprostředkovaně nebo i přímo, např. v důsledku rozvodů svých vlastních manželství, a tudíž nově soudem stanovené vyživovací povinnosti vůči vlastním dětem či vůči sobě navzájem. Tato část rodinného práva má kvůli četnosti a nekompromisnímu, reálnému a každodennímu dopadu do chodu jednotlivých rodin a života dětí nebyvalý význam, a to jak na úrovni hmotněprávní, tak procesněprávní. Z tohoto důvodu by mělo být cílem zákonodárců napříč jednotlivými zeměmi konstantní zkvalitňování právní úpravy směřující k její přehlednosti tak, aby odrážela společenské hodnoty a zároveň, aby poskytovala právní nástroje k její včasné a účinné vymahatelnosti.

Vyživovací povinnost je jedním ze základních pilířů fungování rodiny, a to bez ohledu na skutečnost, zda rodinní příslušníci žijí společně a poskytují si tak vzájemnou péči a ochranu

¹ Cizí, mezinárodní, zahraniční či přeshraniční prvek.

ze své vůle či zda žijí odděleně a tuto péči jim musí poskytovat někdo jiný. Proto se právní řád snaží o komplexní úpravu této problematiky tak, aby nedocházelo k nadměrným průtahům a nejistým situacím v případech, kdy je nezbytné, aby soud rozhodl o vyživovací povinnosti z pozice nestranné autority, jejíž zájem leží především v ochraně práv a zájmů osoby, která je oprávněna z poskytování vyživovací povinnosti, jejímž účelem je právě zaopatření potřeb oprávněného. V souladu s hlavním pramenem vnitrostátního soukromého práva, zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), ztělesňuje vyživovací povinnost závazek povinné osoby poskytnout oprávněnému určité plnění za účelem uspokojení jeho potřeb s rozdílnou mírou intenzity dle příbuzenského či obdobného vztahu, který k sobě tyto osoby mají a jejich vzájemného sociálního i ekonomického provázání.² Odjakživa zde existovala povinnost manželů starat se o své manželky, rodičů o své děti, a když už jsou rodiče nemohoucí, povinnost dětí poskytovat naopak péči a výživu svým rodičům. Písemné doklady o této skutečnosti můžeme nalézt přibližně již ve 2. tisíciletí př. n. l. v Chammurapiho zákoníku, a to nejen pod bodem 137, ve kterém je konkrétně stanovena povinnost muže poskytnout své ženě či konkubíně, která mu porodila děti zpátky její věno a příjem, s jehož pomocí má děti vychovat.³ Byť tedy z výše uvedeného vyplývá, že termín vyživovací povinnost není žádnou novinkou v právních řádech, tuzemské právo pro něj nemá jednoznačnou definici a je třeba si při jeho výkladu pomoci dalšími zákonnými ustanoveními.⁴

Vyživovací povinnost byla v průběhu let různě upravována v rozličných právních řádech, nicméně většinou se jednalo o klasický model, kdy se rodiče starali o své děti a následně děti o své předky. Občanský zákoník rozpoznává několik druhů vyživovací povinnosti, a to mezi manžely, rozvedenými manžely, rodiči a dětmi a mezi předky a potomky navzájem. Povinnost poskytovat výživné má rovněž i otec neprovdané matce svého dítěte. Jak již jsem uvedla na začátku, v této diplomové práci bych se chtěla více zaměřit na vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, neboť ji považuji za velmi problematickou a její častá autoritativní úprava ze strany soudu indikuje její společenskou důležitost spolu s rozhodováním o péči o dítě, byť

² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20.2.2007, sp. zn. II. ÚS 568/06.

³ HANDCOCK, P. *The code of Hammurabi*. London Society for promoting christian knowledge, New York: The Macmillan company, 1920. s. 23. [cit. 10.10.2020]. Dostupné z: <http://archive.org/details/codeofhammurabi00hammrich/page/22/mode/2up>

⁴ KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges). s. 29. ISBN 978-80-7502-023-9.

„Zákon nemůže stanovit a také nestanoví žádný model pro rodinný život. Proto je nutno ke každému rozhodování přistupovat individuálně, ve vazbě na specifika té které věci.“⁵

O to více, že v dnešním globálním uspěchaném světě dochází na denní bázi ke střetu různých právních řádů a ani rodinné právo a institut vyživovací povinnosti není výjimkou. Jen v rámci Evropy bylo mezi lety 2008 – 2010 uzavřeno 12% manželství, kdy měli manželé odlišnou státní příslušnost.⁶ Proto je velmi důležité umět se zorientovat v právním řádu s ohledem na případnou existenci mezinárodního prvku daných vztahů, který do nich vnáší další aspekt, se kterým je třeba se dobře obeznámit dopředu a předejít tak případným obtížnostem, které mohou vyústit v neúměrně dlouhý soudní spor, který není a ani nemůže být žádoucí, neboť předmět rozhodování se týká dětí. Za těmito obtížemi stojí zejména nepřehledná orientace v právních úpravách vyživovací povinnosti při střetu s mezinárodním prvkem v jednotlivých právních rádech států obecně. Pokud se jedná o úpravu tohoto institutu v rámci práva Evropské unie, jsme na tom již o poznání lépe, neboť zde převažuje dlouhodobá snaha danou problematiku zpřehlednit a zobecnit. Zcela unikátním předpisem v tomto ohledu je Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (dále jen „Nařízení o výživném“), které v sobě obsahuje odkaz na Protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti sjednaném v Haagu dne 23. listopadu 2007 (dále jen „Haagský protokol“ či „protokol“), analýze obou těchto pramenů se budu níže detailněji zabývat.

Diplomová práce je rozdělena na šest kapitol, které jsou dále členěny na podkapitoly. První kapitola se věnuje dalšímu vymezení obecného pojmu vyživovací povinnosti, jejímu historickému vývoji, zasazení do odvětví mezinárodního práva soukromého, ale i stručnému náhledu do její současné úpravy v rámci tuzemského práva. Druhá kapitola je zaměřena na prameny právní úpravy vyživovací povinnosti v mezinárodním právu soukromém, jejich vzájemné vztahy a dále historii a současné fungování Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, u kterého jedním z jeho úkolů je právě pomoc s vymáháním této povinnosti v přeshraničních případech. Ve třetí kapitole se zabývám pravidly pro založení mezinárodní příslušnosti a jejich konkrétní podobě v nejvýznamnějších dokumentech v souvislosti s vyživovací povinností s přítomností cizího prvku na mezinárodní, unijní

⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1017-1026. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁶ Viz 7 zajímavých statistik o sňatecích a rozvodech napříč republikou a světem. [cit. 10.10.2020]. Dostupné z: <http://mezinarodnirozvod.cz/7-zajimavych-statistik-o-rozvozech-napric-republikou-a-svetem/>

a vnitrostátní úrovni. Čtvrtá kapitola je věnována rozhodnému právu a hlavním právním předpisům, které jej upravují ve vztahu k vyživovací povinnosti na mezinárodní, unijní a vnitrostátní úrovni. V páté kapitole se soustřeďují na jednotlivé prameny právní úpravy mezinárodního práva soukromého vzhledem k uznání a výkonu cizích rozhodnutí ve věci vyživovací povinnosti. Závěrečnou kapitolu pak věnuji odchodu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie a jeho dopadům na problematiku vyživovací povinnosti především z pohledu českého státního příslušníka.

1 Vymezení pojmu vyživovací povinnost a její vývoj

Vyživovací povinnost představuje závazek jedné osoby vůči druhé k tomu, aby povinná osoba poskytla oprávněné osobě prostředky pro její potřebu, to vše za situace, že tyto osoby pojí rodinné či obdobné pouto. V minulosti se tím mělo na mysli zejména zajištění dostatku jídla a bydlení, nicméně stejně tak jako lidská společenství prochází v průběhu věků proměnami, tak i vnímání vyživovací povinnosti a toho, co vše je jejím obsahem, se dočkalo určitých změn, jak bude uvedeno dále v této práci. Zmínky o vyživovací povinnosti lze najít v různých právních i neprávních historických textech napříč dějinami a zeměmi, neboť toto téma je z podstaty své povahy aktuální všude, kde najdeme lidská společenství.

Začít můžeme obdobím starověku, ve kterém není stěžejním pouze Chammurapiho zákoník, o kterém jsem hovořila v úvodu této práce, ale i Písmo svaté a další literární památky. Konkrétně dvanácté přikázání desatera (v některých odlišných pojetích čtvrté či páté přikázání desatera) „*Cti svého otce i matku, ať jsi dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh*“ (Ex 20,12) lze považovat za jeden ze základů vyživovací povinnosti, neboť z něj pramení povinnost zajistit rodičům výživu a vše nezbytné k životu v tom období jejich života, kdy si již sami nemohou obstarat prostředky k životu svou vlastní prací.⁷ O své předky se museli postarat potomci, neboť tehdejší společnost péči o staré lidi a jejich výživu nijak nezajišťovala⁸. Ze shora uvedeného rovněž pramenila povinnost zajistit svým předkům důstojný pohřeb.⁹

Vyživovací povinnost nebyla něčím neznámým ani ve starověkém Římě, kde byla upravena vyživovací povinnost například dětí vůči rodičům, která pramenila z mravní povinnosti vděčnosti.¹⁰ Ta se dále rozvíjela a „*Od konce 2. stol. po Kr. jsou povinni alimentací (vyživováním) svým descendantům všichni ascendentí, ale také ascendentům všichni descendentí.*“¹¹ Přitom manželské děti měly spolu se svými rodiči vzájemnou vyživovací povinnost nejenom proto, že si oprávněná osoba nebyla schopna obstarat svými

⁷ Bible: překlad 21. století. 5. opravené vydání. Praha: Biblion, 2018. s. 86. ISBN 978-80-87282-39-7.

⁸ Zajímavostí je, že na rozdíl od jiných právních děl starověkého světa (včetně Chammurapiho zákoníku), jejichž formulace byla vytvořena na základě příkladů ze života, přikázání Desatera jsou apodiktická, tedy obecně formulovaná pravidla a normy. Zdroj: BIČ, M. a kol. *Výklady ke Starému zákonu, I. zákon (Gn-Dt)*. Evangelické nakladatelství, 1991. s. 265. ISBN 80-7017-408-0.

⁹ BIČ, M. a kol. *Výklady ke Starému zákonu, I. zákon (Gn-Dt)*, op.cit. s. 272.

¹⁰ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929. s. 456.

¹¹ Tamtéž.

vlastními silami prostředky k obživě, ale i proto, že by případným neposkytnutím výživného byla ohrožena váženost společenského postavení povinné osoby.¹²

V Římě došla úpravy také další z alimentálních povinností, kterou rozeznáváme i dnes, a to alimentální povinnost mezi manžely, kdy bylo především povinností muže, aby zajišťoval veškeré náklady na provoz rodinné domácnosti a poskytoval tak manželce a svým dětem výživu adekvátní svému postavení a majetku.¹³ Přesto bylo obvyklé, že i manželka se na úhradě nákladů podílela, a to prostřednictvím svého věna, které přinesla do manželství¹⁴.

Pokud jde o otázku možného rozvoje norem mezinárodního práva v rámci existence Imperia Romana, nutno učinit závěr, že k žádnému rozvoji nedošlo, a to s ohledem na římskou ideologii jediného svrchovaného impéria. Římané totiž vytrvale začleňovali dobytá území coby nejnovější části impéria, kde pak následně rovněž platilo římské právo bez ohledu na dřívější místní právo či zvyklosti. Cílem Římanů byla jednota jejich říše, nikoliv vzájemné respektování cizinců a cizích právních systémů.¹⁵

Římské právo sloužilo po staletí jako pramen právních norem a inspirace pro mnohé pozdější právní úpravy, jak církevního práva, tak i práva státních útvarů či právních předpisů měst. Na jeho aktuálnosti neměnil nic ani běh času, a ačkoliv od rozpadu Římského impéria uběhlo již více než 1500 let, tuzemský zákonodárce se jím inspiroval i při tvorbě občanského zákoníku, neboť ten je vystaven na tradici středoevropského myšlení a skutečnosti, že základem evropské právní kultury je římské právo, byť ve vztahu k tvorbě a výkladu současných právních předpisů formovaných v jednotlivých evropských státech z něj nelze vycházet doslovně a je třeba k němu přistupovat kriticky.¹⁶

Zmiňovaný tuzemský občanský zákoník stanovuje několik typů tzv. alimentální povinnosti, a to s ohledem na vzájemný vztah oprávněné a povinné osoby. Nejčastějším důvodem pro vznik vyživovací povinnosti je příbuzenský poměr, na jehož základě

¹² SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 95. ISBN 978-80-7380-334-6.

¹³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 140. ISBN 80-7179-031-1.

¹⁴ I když byl tedy *pater familias* nadán svrchovanou mocí nejen nad svou manželkou, ale rovněž i nad svými potomky, jejich protějšky a dalšími osobami, bylo možné od dob císaře Oktaviána Augusta domáhat se splnění jeho alimentální povinnosti u soudu. Zdroj: KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. op. cit. s. 145.

¹⁵ MILLS, A. "The Private History of International Law." *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 55, no. 1, January 2006, s. 5. HeinOnline. [cit. 11. 12. 2021] Dostupné z: https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein_journals/incolq55&i=7

¹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. s. 18. [cit. 7. 11. 2020]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

rozpoznáváme vyživovací povinnost rodičů k dětem, dětí k rodičům a v neposlední řadě vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými. Dalším důvodem pro vznik vyživovací povinnosti je rodinné pouto, které vzniká uzavřením manželství, avšak může existovat i po jeho rozpadu nebo pouto mezi neprovdanou matkou, resp. neprovdanou těhotnou ženou a otcem dítěte. Jedná se o alimentální povinnost mezi manžely, mezi rozvedenými manžely¹⁷, o výživné pro neprovdanou matku či neprovdanou těhotnou ženu a vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery. Neprovdaná matka má například v souladu s ust. § 920 občanského zákoníku nárok na výživné po dobu dvou let od narození dítěte. Neprovdaná těhotná žena má potom právo na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem, a to v přiměřeném rozsahu.¹⁸

Pokud jde o vymezení pojmu vyživovací povinnosti z pohledu mezinárodního práva soukromého, můžeme vyjít z Haagského protokolu, který hovoří o vyživovacích povinnostech, které vyplývají z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo švagrovství, včetně úpravy vyživovací povinnosti k dítěti bez ohledu na rodinný stav rodičů¹⁹, rovněž nečiní žádný rozdíl mezi vyživovací povinností mezi manžely a mezi bývalými manžely. Haagský protokol upravuje v co nejvyšší míře všechny varianty vyživovacích povinností, se kterými se můžeme setkat v předpisech vyskytujících se v jednotlivých členských státech.²⁰ Významné je, že kolizní normy protokolu mají obecnou použitelnost²¹, protože právo, které se podle nich určí, se použije i na právo nesmluvního státu.

Obdobně potom z preambule (11) Nařízení o výživném vyplývá, že by se tento unijní předpis měl vztahovat na všechny druhy vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů, rodičovství, manželství či švagrovství, aby tak bylo možno zajistit rovné zacházení se všemi oprávněnými z výživného. Zároveň je zde uvedeno, že by tento termín měl být vykládán samostatně, neboť právní řády jednotlivých států mohou mít na tento pojem odlišný náhled. Při zkoumání vzneseného nároku na vyživovací povinnost, by tak měl být zkoumán

¹⁷ Splnění této povinnosti může kterýkoli z manželů požadovat po tom druhém, jakmile rozsudek soudu o rozvodu manželství nabude právní moci.

¹⁸ Pod pojmem nákladů spojených s těhotenstvím se má na mysli zejména nákup těhotenského oblečení, zajištění náležitě lékařské péče a další výdaje za předpokladu, že jsou vynaloženy účelně. Mezi tyto náklady ovšem nepatří pořízení věcí pro ještě nenarozené dítě „*neboť se jedná o majetková práva dítěte, která by měla být hrazena v rámci plnění vyživovací povinnosti rodičů k dítěti.*“ Zdroj: KRÁLÍČKOVÁ Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975): komentář*. 2. vydání. op. cit. s. 1024 – 1034.

¹⁹ Čl. 1 odst. 1 Haagského protokolu.

²⁰ ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 325. ISBN 978-80-7598-123-3.

²¹ Tzv. lois uniformes.

případně i účel plnění, jak vyplývá z rozsudku Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“) ze dne 27. února 1997 ve věci C-220/95 - Van den Boogaard v. Laumen, ze kterého plyne, že se jedná o vyživovací povinnost, pokud účelem plnění má být možnost manžela postarat se sám o sebe.

Z hlediska praktického je nejdůležitějším aspektem vyživovací povinnosti stanovení jejího rozsahu. V evropském, natož v geograficky širším právním prostoru neexistuje jednotný přístup určování konkrétní výše výživného, ačkoliv jsem toho názoru, že stanovení doporučujících procentuálních mantinelů, obdobně jako činí tuzemská právní úprava, by přispělo k větší právní jistotě subjektů práva, jejichž postavení je ve vztazích s mezinárodním prvkem již tak složité.

Byť jsou závazky mezi rodiči a dětmi postavené na existenci pokrevního pouta, předchází povinnost poskytnout si výživu mezi manžely vyživovací povinnosti rodiče k dítěti dle ust. § 697 odst. 1 občanského zákoníku, kdy manželé jsou vzájemně povinni si zajistit stejnou hmotnou a kulturní úroveň.²² Zajímavou situací může být případ, kdy dítě, nezletilá osoba před dovršením osmnáctého roku věku „uzavře manželství, čímž vznikne vyživovací povinnost mezi manžely, která předchází vyživovací povinnosti rodičů v souladu s ust. § 697 odst. 1 občanského zákoníku.“²³ Kupříkladu podle portugalského právního řádu je možné, aby dítě (ve věku 16 až 18 let), u něhož došlo k emancipaci díky uzavření manželství a které se zároveň rozhodne pokračovat ve svém vzdělávání za účelem přípravy na budoucí povolání, nárokovalo na svých rodičích i nadále poskytování výživného.²⁴

Pro zajímavost uvádím pro Evropu netypickou situaci čteného výskytu tzv. dětských manželství, kdy byl například indickou vládou schválen zákon zakazující tyto sňatky s názvem The Prohibition of Child Marriage Act, 2006, který vstoupil v platnost dne 1. listopadu roku 2007 (dále jen „PCMA“).²⁵ Podle oddílu č. 4 PCMA by pro případ, že dojde soudem k prohlášení takového manželství za neplatné, byl manžel takového manželství anebo

²² Z usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 31.10.2016, sp. zn. I. ÚS 2822/16, vyplynulo, že stejnost životních standardů obou manželů je nezbytné posuzovat nejen ve vztahu k dosahovaným měsíčním příjmům, ale i k jejich majetkovým a osobním poměrům. Teprve v případě, kdy se na základě těchto kritérií standard obou manželů značně liší, je možné přistoupit ke stanovení vyživovací povinnosti vůči jednomu z manželů za účelem dorovnání tohoto rozdílu.

²³ ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. s. 138. ISBN 978-80-7502-195-3.

²⁴ Family maintenance, Portugal. [cit. 17. 12. 2021]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-pt-en.do?member=1

²⁵ Handbook on The Prohibition of Child Marriage Act, 2006. s. 9. [cit. 7. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.childlineindia.org/uploads/files/20200316125721_Child-Marriage-handbook.pdf

jeho rodič či opatrovník, pokud je manžel nezletilý, povinen platit výživné manželce, a to až do doby, než tato uzavře nové manželství.²⁶ Výše této vyživovací povinnosti by potom měla být určena v závislosti na potřebách dětské manželky, životním stylu, který vedla v průběhu manželství a výši příjmů osoby, která je povinná výživu poskytnout.²⁷

²⁶ The Prohibition of Child Marriage Act, 2006. s. 3. [cit. 7. 10. 2021]. Dostupné z: <https://legislative.gov.in/sites/default/files/A2007-06.pdf>

²⁷ Tamtéž.

2 Prameny právní úpravy vyživovací povinnosti v MPS

V následující kapitole bych se ráda zaměřila na prameny mezinárodního práva soukromého, které upravují vyživovací povinnosti s přítomností mezinárodního prvku. Kolizní úprava v oblasti rodinného práva má v právní praxi obrovský význam kvůli výrazným odlišnostem v hmotněprávní úpravě jednotlivých států, neboť vychází z mnohdy velmi odlišného historického, kulturního a sociálního pozadí. Vytváření rodinných vztahů a vazeb mezi příslušníky rozdílných států je pak čím dál častější, časté jsou ekvivalentně samozřejmě i případy, kdy se musí právně řešit i konec takových vztahů.²⁸ V oblasti mezinárodního práva soukromého a procesního se setkáváme s komplikovanou pluralitou pramenů právní úpravy, jako možné prameny lze uvést za prvé prameny mezinárodního původu, za druhé prameny unijního původu a konečně prameny vnitrostátního původu. Dva prameny, které jsou z pohledu této diplomové práce stěžejní, jsou již dříve zmiňovaný Haagský protokol a Nařízení o výživném.

2.1 Prameny mezinárodního původu

Na mezinárodní úrovni dochází prostřednictvím různých organizací k přijetí mezinárodních smluv a dalších nástrojů tzv. soft law, které slouží k unifikaci kolizních norem, norem mezinárodního civilního procesního práva a sblížení jednotlivých právních řádů s ohledem na přítomnost cizího prvku. Za nejvýznamnější organizaci považuji Haagskou konferenci o mezinárodním právu soukromém, která je rovněž známá pod zkratkou HCCH (dále jen „HCCH“) a poprvé byla svolána Tobiasem M. C. Asserem v roce 1893.²⁹ Aktuálně má HCCH 90 členů, přičemž se jedná o 89 států a jednu mezinárodní regionální organizaci.³⁰

Na půdě HCCH bylo přijato několik významných dokumentů týkajících se stěžejního tématu této práce, tedy vyživovací povinnosti. Z hlediska pramenů pro rozhodné právo hovoříme o doplňujícím Haagském protokolu, kterému se budu věnovat v následujících kapitolách. Vytvoření Haagského protokolu předcházely Haagská úmluva o rozhodném právu na vyživovací povinnost k dětem ze dne 24. října 1956 a dále Haagská úmluva o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti ze dne 2. října 1973³¹, přičemž v problematice výkladu Haagského protokolu je na tyto předchozí úmluvy odkazováno.

²⁸ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 328.

²⁹ Informace o Haagské konferenci o mezinárodním právu soukromém. [cit. 6. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/about/more-about-hcch>

³⁰ HCCH Members. [cit. 17. 12. 2021] Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/states/hcch-members>

³¹ Česká republika není signatářem ani jedné z uvedených Haagských úmluv z roku 1956 a 1973.

Pokud jde o věcnou působnost Haagského protokolu, tak tato je široce koncipována, neboť protokol se v souladu se svým čl. 1 odst. 1 vztahuje na věci, které se týkají vyživovacích povinností, které vyplývají z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo švagrovství, zahrnuje i úpravu vyživovací povinnosti k dítěti bez ohledu na rodinný stav rodičů, rovněž nečiní žádný rozdíl mezi vyživovací povinností mezi manžely a mezi bývalými manžely, použije se v obou případech. Za velmi důležité a praktické považují, že Haagský protokol upravuje v co nejvyšší míře všechny varianty vyživovacích povinností, se kterými se můžeme setkat v předpisech vyskytujících se v jednotlivých členských státech.³² Z hlediska Haagského protokolu je výklad pojmu „vyživovací povinnost“ nezávislý na výkladu, který je činěn jednotlivými soudy jednotlivých států a je zde naopak požadavek na jednotnou interpretaci. Pro tento výklad je klíčové, zda dotčená povinnost vyvěrá z rodinných, nikoliv jiných vztahů a zda má funkci zajištění běžné výživy oprávněné osobě s přihlédnutím k jejím zvláštním potřebám, přičemž podstatné není, aby se jednalo o opakující se plnění.³³

Vyjma otázek výživy se však poměry mezi rodiči a dětmi včetně výchovy řídí ve vztazích s cizím prvkem právem, které se určí na základě kolizních norem obsažených v Úmluvě o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí ze dne 19. října 1996. Významné je, že kolizní normy protokolu mají v souladu s čl. 2 Haagského protokolu obecnou použitelnost³⁴, protože právo, které se podle nich určí, se použije i na právo nesmluvního státu, použije se tedy i vůči státům, které nejsou signatáři protokolu.

Co se časové působnosti týče, Haagský protokol vstoupil v platnost dne 1. srpna 2013, přičemž podle čl. 22 protokolu platí, že se jeho ustanovení nepoužijí na vymáhání výživného ve státě, který je jeho signatářem, jestliže nárok na toto výživné vznikl předtím, než protokol vstoupil na území tohoto státu v platnost. Pro úplnost doplňuji, že pro členské státy EU je však Haagský protokol v platnosti již od 18. června 2011 (platnost Nařízení o výživném), přestože oficiálně je protokol platný až od 1. srpna 2013. Navzdory shora uvedenému čl. 22 Haagského protokolu Rozhodnutí Rady č. 2009/941/ES ze dne 30. listopadu 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím (dále jen „RR č. 2009/941/ES“) stanoví, že kolizní normy

³² ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. op. cit. s. 325.

³³ LOJDA, J. *Haagský protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti*. Právo a rodina, 2013, 2. s. 8. ISSN 1212-866X.

³⁴ Tzv. lois uniformes.

protokolu se budou aplikovat i na právní poměry, které vznikly před vstupem protokolu v platnost či před jeho prozatímním uplatňováním tehdy, pokud jsou zahájena řízení, schváleny nebo uzavřeny soudní smíry či vystaveny veřejné listiny podle Nařízení o výživném.³⁵

Pokud jde o oblast uznání a výkonu rozhodnutí, relevantními prameny jsou Haagská úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem ze dne 15. dubna 1958 (dále jen „Úmluva I“), Haagská úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti ze dne 2. října 1973 (dále jen „Úmluva II“) a Haagská úmluva ze dne 23. listopadu 2007 o mezinárodním vymáhání výživného dítěte a jiných forem výživného (dále jen „Haagská úmluva“). Z pramenů mezinárodního původu je rovněž potřeba zmínit i Newyorskou úmluvu o vymáhání výživného z ciziny ze dne 20. června 1956, která vznikla na půdě Organizace spojených národů (dále jen „Newyorská úmluva“) a Luganskou úmluvu o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ze dne 16. září 1988 (dále jen „Luganská úmluva I“) a na ni navazující Luganskou úmluvu o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 30. října 2007 (dále jen „Luganská úmluva II“), které byly uzavřeny mezi EU vybranými třetími státy.

Vedle výše uvedeného rovněž často dochází k uzavírání dvoustranných či vícestranných smluv mezi jednotlivými státy, jejichž účelem je úprava technických otázek právního styku, ale rovněž i pravomoci soudů dotčených států, stanovení kolizních norem, v některých případech i přímých norem a dále i úprava otázek uznávání a výkonu soudních rozhodnutí.³⁶ Tyto smlouvy rozdělujeme do několika kategorií, přičemž jednou z nich jsou i smlouvy o právní pomoci, takováto smlouva byla například podepsána mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou dne 12. října 1982 (dále jen „Smlouva“).

Aplikace dvoustranné smlouvy o právní pomoci byla řešena v rozsudku Okresního soudu v Tachově ze dne 8. října 2015, č. j. 13 P 274/2014-55, ve kterém bylo rozhodováno o výchově a výživě ve věci nezletilých dětí, které byly státními příslušníky Vietnamské

³⁵ „Pravidla protokolu by měla určit rozhodné právo pro vyživovací povinnost, pokud je rozhodnutí o uvedené povinnosti uznáváno a je vykonatelné podle pravidel o zrušení prohlášení vykonatelnosti stanovených v Nařízení o výživném. Za účelem zajištění toho, že se ve Společenství použijí stejné kolizní normy pro nároky z výživného vztahující se k době před vstupem v platnost či před prozatímním uplatňováním protokolu ve Společenství, jakož i k době poté, měla by se pravidla protokolu vztahovat i na nároky týkající se období před touto událostí, bez ohledu na čl. 22 protokolu. Za tímto účelem by mělo být při uzavření protokolu učiněno jednostranné prohlášení.“ Zdroj: Důvod (9) RR č. 2009/941/ES.

³⁶ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 58.

socialistické republiky a jejichž rodiče byli příslušníky stejného státu. S ohledem na přítomnost cizího prvku musel zdejší soud nejprve dospět k názoru, zda je příslušný k rozhodování ve věci a podle jakého práva má věc být rozhodnuta. S ohledem na vázanost České republiky uzavřenou smlouvu o právní pomoci ve věcech občanských a trestních mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou byla příslušnost českého soudu dána na základě ust. čl. 22 odst. 4 Smlouvy, neboť jsou k rozhodování o právních vztazích mezi rodiči a dětmi příslušné justiční orgány smluvní strany, jejímž občanem dítě je, ale i státu, na jehož území má dítě bydliště. Rozhodné právo bylo v daném případě určeno na základě čl. 28 odst. 1 Smlouvy (hraničním určovatelem je občanství dětí), který se týká rozhodného práva ve věcech opatrovnictví, neboť navrhovatel (dědeček nezletilých dětí) usiloval o svěřeni dětí do své péče a soud jej zároveň i jmenoval jejich opatrovníkem. Nicméně pro doplnění uvádím, že ve věci vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi je příslušnost soudu určena podle ust. čl. 23 odst. 2 Smlouvy, kdy hraničním určovatelem je bydliště oprávněné osoby. V kontextu výše uvedených skutečností by soud ve věci výživného rozhodoval podle právního řádu Vietnamské socialistické republiky, neboť podle znění čl. 23 odst. 1 Smlouvy je hraničním určovatelem státní občanství oprávněné osoby.

Jak je z výše uvedeného patrné, hraniční určovatel (connecting factor) je skutečnost kritického významu pro určení rozhodného práva u dvoustranných kolizních norem.³⁷ Těchto hraničních určovatelů existuje velké množství a některé se používají častěji než jiné. Ve většině případů se lze setkat s kolizní normou s jedním hraničním určovatelem, není však zcela neobvyklé, pokud je jich i více.³⁸ V českém právním řádu patří k nejpoužívanějším hraničním určovatelům obvyklé bydliště, případně *lex patrie* neboli státní příslušnost.

2.2 Prameny unijního původu

Z hlediska tuzemské právní úpravy jsou zcela zásadní prameny právní úpravy unijního původu s ohledem na přistoupení České republiky k EU dne 1. května 2004. Právní řád Evropské unie je díky její specifické povaze jedinečný, systém unijního práva členíme na primární právo (mezinárodní smlouvy uzavřené členskými státy EU, na nichž je EU postavena) a sekundární právo, které je představováno především nařízeními, která jsou přímo

³⁷ PITEL, S., G., A. and RAFFERTY, N. Essentials of canadian law, Conflict of laws. 2. vydání. Irwin Law, 2016. s. 221. ISBN 978-1-55221-436-7. [cit. 6.3.2021]. Dostupné z: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ca/pdf/creditorlinks/walter-energy/tab-18-pitel-rafferty.pdf>

³⁸ PITEL, S., G., A. and RAFFERTY, N. op. cit. s. 221.

použitelná.³⁹ Primární právo rovněž zakládá způsobilost EU samostatně uzavírat mezinárodní smlouvy, např. již shora uvedená Luganská úmluva I a Luganská úmluva II. Pokud jde o Evropskou unii a vztahy jejích členských států⁴⁰, jedná se o Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, rušící nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen „Nařízení Brusel II bis“) a především o Nařízení o výživném.⁴¹

Nařízení o výživném výjimečným způsobem propojuje unijní nařízení s mezinárodní smlouvou, neboť v jeho rámci dochází ke spojení procesních pravidel s kolizními normami, které obsahuje Haagský protokol, na který Nařízení o výživném ve svém čl. 15 odkazuje, dále obsahuje pravidla pro nakládání s cizím rozhodnutím, ustanovení o právní pomoci a spolupráci s ústředními orgány členských států. To vše za tím účelem, aby oprávněný z výživného mohl snadno dosáhnout v jednom členském státě rozhodnutí, které bude automaticky vykonatelné v jiném členském státě bez dalších formalit, v důsledku čehož dojde k usnadnění pohybu osob v Evropské unii.⁴²

Vytvoření a přijetí Nařízení o výživném předcházela poměrně náročná cesta, neboť novou a komplexní úpravu vyživovací povinnosti chtěla vytvořit jak Evropská unie, tak HCCH. Nařízení o výživném má za cíl harmonizaci pravidel, která upravují vyživovací povinnost, a to z širšího pohledu, je vystaveno na zásadě ochrany oprávněného a posílení jeho postavení. Nařízení o výživném částečně nahrazuje nařízení, která upravovala mezinárodní právo procesní, a to Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jako „Nařízení Brusel I“) a dále odpovídající části Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky.⁴³ Alimentační povinnosti jsou v novém Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12.12.2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech („Nařízení Brusel I bis“), které nahrazuje Nařízení Brusel I, již explicitně vyloučeny z jeho věcné působnosti.⁴⁴

³⁹ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V. a MALENOVSKÝ, J. *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013. Student (Leges). s. 100. ISBN 978-80-87576-53-3.

⁴⁰ Vyjma Dánska.

⁴¹ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 328.

⁴² Bod 9 Preambule Nařízení o výživném.

⁴³ PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-504-6. s. 255, 256.

⁴⁴ Tamtéž, s. 255, 256.

Nařízení o výživném stanoví svou časovou, věcnou a prostorově personální působnost. Nařízení o výživném vstoupilo v platnost dne 18. června 2011, Haagský protokol vstoupil v platnost až dne 1. srpna 2013, spolu s Nařízením o výživném se do té doby v Evropské unii tedy prozatímne používal, a to jako norma sekundárního práva prostřednictvím RR č. 2009/941/ES. Pokud jde o věcnou působnost, použije se Nařízení o výživném na vyživovací povinnosti vyplývající z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo švagrovství⁴⁵, dále pro výživné mezi manžely i mezi bývalými manžely. Jak již bylo zmíněno výše preambule (bod 11) zdůrazňuje, že zahrnuty by měly být všechny druhy vyživovacích povinností, aby bylo zajištěno rovné zacházení s oprávněnými z vyživovací povinnosti.⁴⁶ Co se týče pojmu vyživovací povinnost, tento je třeba vykládat autonomně dle judikatury SDEU a široce, tedy i pokud by právo členského státu některou z vyživovacích povinností neznalo, mělo by dojít k určení příslušného soudu a vyřešení této problematiky dle kolizních norem.⁴⁷

2.3 Prameny vnitrostátního původu

Právním pramenem, který upravuje vyživovací povinnost z pohledu mezinárodního práva soukromého a právního řádu České republiky, je zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“). Podle důvodové zprávy došlo k přijetí tohoto zákona v důsledku rekodifikace soukromého práva, která vyžadovala komplexní aktualizaci právní úpravy obsažené v zákoně č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním tak, aby se předešlo možným problémům s rozdílnou terminologií a obsahem jednotlivých právních institutů.⁴⁸ Díky rekodifikaci bylo rovněž možné reflektovat změny, ke kterým došlo ve světě na poli mezinárodního práva soukromého, jakož i stále se posilující tendenci evropských států po větší integritě od roku 1963. S ohledem na rozvoj evropského mezinárodního práva soukromého, „*keré postupně omezuje aplikovatelnost národních úprav mezinárodního práva soukromého členských států EU*“, došlo k situaci, kdy ZMPS je někdy označován jako „*zbytková norma*“, neboť se uplatní pouze tam, kde se neaplikuje právní úprava EU, případně úprava obsažená v mezinárodních smlouvách, kterými je Česká republika vázána.⁴⁹

⁴⁵ Čl. 1 Nařízení o výživném.

⁴⁶ PAUKNEROVÁ, M. op. cit. s. 257.

⁴⁷ ROZEHNALOVÁ, N., DRLÍČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. op. cit. s. 319.

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. s. 41. [cit. 30. 1. 2021]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZMPS.pdf>

⁴⁹ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 52.

2.4 Vztahy mezi jednotlivými prameny

Vzhledem ke komplikovanosti systému mezinárodního práva soukromého bývá běžné, že určitý právní poměr či otázka jsou řešeny současně několika právními předpisy z různých úrovní, proto právě zde je naprosto zásadní problematika aplikační hierarchie.⁵⁰ Aplikační přednost vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a kterými je Česká republika vázána před tuzemskou právní úpravou, vychází z čl. 10 Ústavy České republiky. Pokud jde o jejich střet s nařízeními EU, které jsou pro členské státy závaznými a přímo použitelnými předpisy, může konkrétní nařízení či mezinárodní smlouva obsahovat ustanovení, které upravuje kolizi těchto právních předpisů, nebo je třeba vycházet z primárního práva Evropské unie či z mezinárodního práva veřejného.⁵¹ ZMPS ve svém ust. § 2 stanoví svou použitelnost v mezích ustanovení vyhlášených mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána a přímo použitelných ustanovení práva EU.⁵²

Chybí-li výslovná úprava vzájemného střetu dotčených právních předpisů, lze vycházet z primárního práva EU, a to z čl. 351 Smlouvy o fungování EU⁵³ či z obecných pravidel mezinárodního práva veřejného, a to především z Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969.⁵⁴ Při existenci vícero smluv, které upravují danou problematiku, se dále budeme řídit několika pravidly, prvním z nich je *lex posterior derogat legi priori*, díky kterému bude mít přednost smlouva, která je novější.⁵⁵ Další pravidlo se týká toho, jak moc je daná smlouva podrobná, přičemž platí, že *lex specialis derogat legi generali*. Obecnými principy řešení střetu právních smluv jsou dále *pacta sunt servanda* a *res inter alios acta, alteri nocere non debet*.⁵⁶

Pokud jde o Haagský protokol, tak pro vzájemné vztahy mezi členskými státy EU platí, že budou jeho pravidla aplikována na základě čl. 15 Nařízení o výživném. Nařízení o výživném otázku aplikační přednosti upravuje v čl. 69 odst. 2, dle kterého má toto nařízení přednost před dvoustrannými smlouvami o právní pomoci uzavřenými mezi členskými státy

⁵⁰ ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. op. cit. s. 74.

⁵¹ Tamtéž, s. 61.

⁵² Otázku přímé použitelnosti vyřešil SDEU ve věci C-26/62 Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen a C-6/64 Costa v. E.N.E.L.

⁵³ „Práva a povinnosti vyplývající ze smluv uzavřených před 1. lednem 1958 nebo pro přistupující státy přede dnem jejich přistoupení mezi jedním nebo několika členskými státy na jedné straně a jedním nebo několika třetími zeměmi na straně druhé nejsou Smlouvami dotčeny.“

⁵⁴ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 63, 64.

⁵⁵ Neplatí absolutně, pokud je možné použít obě smlouvy současně, kdy je dřívější smlouva stále platná a její ustanovení jsou slučitelná s právní úpravou novější smlouvy.

⁵⁶ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 61.

Evropské unie upravujícími stejné oblasti a stejně tak má přednost před ZMPS. Právě na základě čl. 69 odst. 2 Nařízení o výživném se Haagský protokol použije na vztahy členských států Evropské unie se třetími státy, jež jsou či se v budoucnu stanou signatáři protokolu. Univerzální použitelnost protokolu se nakonec projeví i pro vztahy členských států Evropské unie s třetími státy, které nejsou signatáři Haagského protokolu a není mezi nimi uzavřena žádná mezinárodní dohoda. Dle čl. 69 odst. 1 Nařízení o výživném nejsou tímto nařízením dotčeny dvoustranné či mnohostranné úmluvy a dohody upravující totožné oblasti jako Nařízení o výživném, jejichž smluvní stranou je jeden nebo vícero členských států ke dni přijetí Nařízení o výživném (ve vztahu k České republice se např. jedná o Newyorskou úmluvu, Úmluvu I a Úmluvu II).

2.5 ÚMPOD

V následující podkapitole bych se ráda věnovala bližšímu představení Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen „ÚMPOD“), který je správním úřadem⁵⁷ s celostátní působností ve věcech ochrany dětí ve vztahu k cizině. S ohledem na téma této práce je stěžejní zejména jeho pomoc v rámci sporů o určení⁵⁸ či vymáhání vyživovací povinnosti, kdy ÚMPOD poskytuje především rodičům či jiným osobám, které vykonávají rodičovskou odpovědnost, dětem, dotčeným soudům a jiným orgánům, ať už tuzemským anebo zahraničním, potřebnou pomoc a součinnost.

Samotný počátek organizované pomoci dětem ve vztahu k zahraničí se ovšem datuje již do roku 1930, kdy v Brně vznikl dobrovolný spolek s názvem Společnost pro mezinárodní právní ochranu mládeže (dále jen „Společnost“).⁵⁹ Cílem Společnosti bylo poskytování právní pomoci v případech výskytu mezinárodního prvku v souvislosti s ochranou dětí, a to zejména v otázkách vymáhání výživného.⁶⁰ Činnost Společnosti byla narušena příchodem 2. světové války a zřízením Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1945). V roce 1949 začala Společnost fungovat pod národní správou a následně o tři roky později byla začleněna do mezinárodního oddělení Úřadovny ochrany mládeže. Ani toto uspořádání však nemělo dlouhého trvání a na konci roku 1956 bylo přijato vládní nařízení č. 73/1956 Sb., kterým se přenáší působnost úřadoven ochrany mládeže na výkonné orgány národních

⁵⁷ V rámci své činnosti ÚMPOD postupuje v souladu s ustanoveními zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

⁵⁸ K pojmu určení vyživovací povinnosti se může vázat rovněž i spor o její zvýšení či snížení.

⁵⁹ CIRBUSOVÁ, M. *Právní klinika Mezinárodněprávní ochrana dětí*. [cit. 19. 12. 2021]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/podzim2017/MVV7920K/um/Pravni_klinika_-_1._hodina_-_M._Cirbusova.pptx

⁶⁰ PLÍVOVÁ, V. *Tisková zpráva – ÚMPOD slaví 80 let činnosti*. ÚMPOD, 8. 11. 2010. [cit. 19.12.2021]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/809894/08112010_2.pdf/c4ab41cd-3327-797c-7dbe-c82758c33465

výborů, přičemž pokud jde o právní ochranu v poměru k cizině, bude tato činnost nově vykonávána Ústředím pro mezinárodněprávní ochranu mládeže (dále jen „Ústředí“) v oboru ministerstva spravedlnosti. Za skutečnost velkého významu potom považuji, že Ústředí fungovalo jako odesílající a přijímající orgán pro plnění povinností vyplývajících z Newyorské úmluvy^{61 62}.

K větším změnám došlo prostřednictvím zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZOSPOD“), v jehož rámci byl zřízen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně, který je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí⁶³, v jehož čele stojí ředitel, kterým je v současné době JUDr. Ing. Zdeněk Kapitán, Ph.D.⁶⁴ ÚMPOD tímto ve věcech ochrany dětí ve vztahu k cizině nahradil do té doby fungující Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Sociálně-právní ochrana dětí představuje pojem, který je upraven v ust. § 1 odst. 1 ZOSPOD, které stanoví, že se jedná zejména o ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu jeho oprávněných zájmů, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. Samotné kompetence ÚMPODu jsou potom upraveny v ust. § 35 odst. 2 ZOSPOD, kdy jednou z nejdůležitějších, z pohledu stěžejního tématu této diplomové práce, je vykonávání funkce přijímajícího a odesílajícího orgánu a funkce ústředního orgánu při provádění mezinárodních smluv⁶⁵ a pro účely prohlášení o vzájemnosti podle zvláštního právního předpisu a plní další povinnosti vyplývající pro Českou republiku z mezinárodních smluv týkajících se sociálně-právní ochrany dítěte. Dále je kompetentní ve věci zjišťování majetkových a výdělkových poměrů pro stanovení výživného, zprostředkovávání podávání návrhů směřujících k zabezpečení plnění vyživovací povinnosti⁶⁶, a to zejména návrhů

⁶¹ Úmluva o vymáhání výživného v cizině nabyla účinnosti pro Československou republiku 2. listopadu v roce 1958.

⁶² CIRBUSOVÁ, M. *Právní klinika Mezinárodněprávní ochrana dětí*. op. cit.

⁶³ Činnost ÚMPODu vyžaduje spolupráci i s dalšími ministerstvy, např. s Ministerstvem zahraničních věcí, Ministerstvem spravedlnosti aj.

⁶⁴ V minulosti byl ředitel ÚMPODu jmenován a odvoláván ministrem práce a sociálních věcí, od novely provedenou zákonem č. 250/2014 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o státní službě se jeho výběr, jmenování a odvolání řídí zákonem č. 234/2014 Sb., o státní službě.

⁶⁵ Například úmluva sjednána na půdě HCCH Úmluva o mezinárodním vymáhání výživného na děti a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů ze dne 23. listopadu 2007. Kdy lze najít i na oficiálních internetových stránkách HCCH informaci, že ústředním orgánem určeným Českou republikou pro plnění povinností určených Haagskou úmluvou je ÚMPOD. AUTHORITY. [cit. 18. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=996>

⁶⁶ Bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o dítě zletilé či nezletilé.

na úpravu vyživovací povinnosti. Obecně vzato je ÚMPOD aktivní v oblastech mezinárodních únosů, vymáhání výživného, osvojení dítěte a zajišťování styku mezi dětmi a rodiči. Pro zajímavost uvádím, že dle výroční zprávy ÚMPOD za rok 2019 se v tomto roce podařilo z ciziny vymoci výživné ve výši 31.202 Kč a do ciziny ve výši 18.494 Kč (obě částky uvedené v tisících Kč), přičemž vysokou úspěšnost vykazuje například spolupráce s Německem, Slovenskem a Spojenými státy americkými.⁶⁷

Vzhledem ke skutečnosti, že ÚMPOD je součástí soustavy orgánů sociálně-právní ochrany dětí, může čerpat potřebné informace rovněž ze spisové dokumentace těchto orgánů. Zároveň má k dispozici řadu stejných či obdobných nástrojů jako OSPOD, navíc s ohledem na svoji celostátní působnost se neobejde bez spolupráce s místním OSPODem, který může například zastoupit ÚMPOD u soudního jednání či provést místní šetření.⁶⁸

Jak již bylo výše uvedeno, jednou z hlavních funkcí ÚMPODu je jeho role coby ústředního orgánu, pokud jde o naplňování závazků vyplývajících pro Českou republiku z mezinárodních smluv. Tato funkce však může být v praxi naplňována různě, v případech některých států je ústřední orgán spíše poštovním úřadem bez přidané hodnoty, zatímco v jiných zemích tento orgán činí řadu dalších kroků. ÚMPOD se řadí do druhé kategorie ústředních orgánů, tedy těch co se do sporu s mezinárodním prvkem zapojují víc než jen předáváním požadovaných dokumentů. Například se jedná o nabídku mediace stranám sporu v případě mezinárodního únosu dětí, ale i zastupování oprávněné osoby v rámci vymáhání výživného ve vykonávacím řízení či zabezpečení transferu vymožených částek.⁶⁹

Mimo území České republiky nemá ÚMPOD žádnou pravomoc a jeho pomoc konkrétní osobě je tak značně omezená na součinnost dožádaného ústředního orgánu či na dobré vztahy mezi dotčenými státy. Kupříkladu z praxe ÚMPODu je známo, že na žádosti tuzemského ústředního orgánu italský ústřední orgán odpovídal i v řádu několika let.⁷⁰

S ohledem na roli ÚMPODu jakožto ústředního orgánu se tak na něj obrací rodiče či zletilé děti s žádostmi⁷¹ o vymáhání výživného z cizího státu či v opačném případě oprávněné

⁶⁷ Výroční zpráva ÚMPOD za rok 2019. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/vyrocní-zpravy-o-cinnosti-uradu>

⁶⁸ ŠÍNOVÁ, R. a KAPITÁN, Z. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 143 – 154. ISBN 978-80-7502-397-1. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/ke-stazeni>

⁶⁹ Tamtéž, s. 145, 146.

⁷⁰ Tamtéž, s. 253, 254.

⁷¹ K žádosti je třeba přiložit nejen příslušný exekuční titul, ale často i jiné podklady, jak vyplývá z praxe ÚMPODu. Potřebují vymáhat výživné ze zahraničí (platby do České republiky). [cit. 28. 12. 2021]. Dostupné z:

osoby a příslušné ústřední orgány cizího státu s žádostí o vymáhání výživného na území České republiky. Základním předpokladem je rozsudek, respektive exekuční titul tuzemského či zahraničního soudu, na jehož základě je povinné osobě stanovena alimentární povinnost. Samotný exekuční titul ovšem musí zároveň být uznán⁷² ve státě, kde má vyvolat právní účinky tak, aby mohlo být dle jeho znění vymoženo dané plnění. V případě vymáhání výživného ze zahraničí ÚMPOD zjišťuje, zda existuje právní úprava umožňující vymáhání alimentární povinnosti v dotčeném cizím státě a dále je-li zde příslušný partnerský orgán, na který se ÚMPOD může obrátit. Je-li odpověď na tyto otázky kladná, tak ÚMPOD na základě žádosti oprávněné osoby osloví partnerský ústřední orgán a postoupí žádost o vymáhání do zahraničí. V opačném případě, kdy je výživné vymáháno prostřednictvím ÚMPODu do zahraničí, pak tento úřad vystupuje před českými orgány jako zmocněnec.⁷³

Závěrem bych se ráda zmínila o tzv. náhradním výživném, o které lze od července roku 2021 požádat tehdy, pokud povinná osoba navzdory existenci vydaného exekučního titulu neposkytuje nezaopatřenému dítěti výživné. Uvedenou sociální dávku lze čerpat až do výše 3.000 Kč měsíčně. Pro případ, kdy je výživné vymáháno v zahraničí, je nezbytnou součástí žádosti o tuto dávku i dokument, který dokládá, že došlo k podání návrhu na zahájení vykonávacího řízení u příslušného orgánu cizího státu. Tento dokument je možné nahradit, prokáže-li návrhovátelem, že byla podána žádost o vymáhání výživného prostřednictvím ÚMPOD v souladu s ust. § 7 odst. 4 zákona č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném.

<https://www.umpod.cz/s-cim-muzeme-pomoci/vyzivne/otrebuji-vymahat-vyzivne-ze-zahranici-platby-do-ceske-republiky>

⁷² Pokud jde o uznávání rozsudků je tento postup upraven v závislosti na příslušných právních předpisech, které se na konkrétní příklad aplikují. Pokud jde například o exekuční titul týkající se vymáhání vyživovací povinnosti v členském státě EU, který byl rovněž vydaný jiným členským státem, a oba tyto státy jsou vázány Haagským protokolem, tak bude tento rozsudek uznán, aniž by bylo vyžadováno zvláštní řízení v souladu se zněním čl. 17 odst. 1 Nařízení o výživném.

⁷³ ŠÍNOVÁ, R. a KAPITÁN, Z. op. cit. s. 253.

3 Pravidla pro založení mezinárodní příslušnosti

Oprávnění soudu jednat ve věci vůči cizím státům je řešeno normami mezinárodního civilního procesního práva, přičemž určení mezinárodní pravomoci/ příslušnosti patří k těm nejzákladnějším otázkám.⁷⁴ V tuzemském právním řádu i v odborné literatuře je termín mezinárodní pravomoc používán pro účely vymezení pravomoci soudů ve vztahu k cizině, tedy soudy, kterého státu jsou pravomocné k rozhodnutí věci s cizím prvkem. Pojem příslušnost se pak vztahuje k označení věcně, funkčně a místně příslušného soudu či jiného příslušného orgánu veřejné moci již v daném státě.⁷⁵ Zaměňování těchto pojmů v rámci jejich používání však představuje mnohdy spíše lingvistický než právní problém, ani mezinárodní společenství nedošlo k jednotnému užívání těchto pojmů. Vzhledem k tomu však, že právě centrální předpisy Evropské unie používají termín příslušnost, budu i já nadále pracovat s termínem mezinárodní příslušnost, vyjma případu, kdy budu hovořit o příslušnosti z hlediska ZMPS, zde budu dodržovat literu zákona, tj. užívat pojem pravomoc.⁷⁶

Nastane-li situace, že je současně dána mezinárodní příslušnost soudů několika států a žalobce si může mezi těmito soudy vybrat, hovoříme o tzv. pozitivním kompetenčním konfliktu či konkurující mezinárodní příslušnosti.⁷⁷ Je-li taková pravomoc chápána jako fakultativní, může to vést k situaci, že: 1) věc je rozhodnuta v jednom státě a druhý stát toto připouští a připouští tak uznání i výkon rozhodnutí či 2) věc je rozhodnuta v obou státech, avšak protichůdně, zde pak nastupuje z hlediska uznání a výkonu rozhodnutí překážka *res iudicata*; tomuto lze předejít pouze při aplikaci *litispendence* i v prostoru mezinárodního práva soukromého. Popsanému odpovídá i ust. § 8 odst. 2 ZMPS, dle kterého „Řízení zahájené v jiném státě nebrání zahájení řízení o téže věci mezi týmiž účastníky u českého soudu. Bylo-li řízení u českého soudu zahájeno později než řízení zahájené v jiném státě, může je český soud v odůvodněných případech přerušit, lze-li předpokládat, že rozhodnutí zahraničního orgánu bude v České republice uznáno.“. Pokud by se však jednalo o řízení, které spadá pod unijní předpisy, pak by tuzemský soud byl povinen překážku *litispendence*

⁷⁴ MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. rozšířené vydání. Praha: Leges, 2021. Student (Leges). S. 241. ISBN 978-80-7502-519-7.

⁷⁵ Stavinohová, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. s. 190 – 193.

⁷⁶ MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. rozšířené vydání. op. cit. s. 242.

⁷⁷ Tamtéž, s. 243.

aplikovat. Na druhou stranu v případě výlučné, nikoliv fakultativní příslušnosti, by se překážka *litispendence* neuplatnila.⁷⁸

Právně-politickým problémem, se kterým se lze v dané souvislosti setkat, je tzv. *forum shopping*, tedy strategie výběru toho z mezinárodně si konkurujících soudů, u kterého mám největší šanci úspěchu, problematické však již je, pokud je za tímto účelem obcházen zákon. Praktické se v tomto ohledu jeví uzavření dohody o výlučné soudní příslušnosti, neboť tím je tomuto problému dopředu zabráněno, případně se lze bránit i podáním negativní určovací žaloby u vnitrostátních soudů. Velice výjimečně se lze setkat i s tzv. negativním kompetenčním konfliktem, který vzniká tehdy, pokud mezinárodní příslušnost je v odlišných státech vázána na odlišná kritéria anebo jsou kritéria stejná, avšak jejich výklad je odlišný. Mezinárodní příslušnost soudu může být dána i v takovém případě, kdy neexistuje postačující relevantní vztah mezi daným státem a předmětem sporu, tehdy hovoříme o tzv. exorbitantní příslušnosti.⁷⁹

3.1 Úprava mezinárodní příslušnosti v pramenech mezinárodního původu

Pokud jde o založení mezinárodní příslušnosti soudů či jiných orgánů veřejné moci na základě mezinárodních smluv, musíme v první řadě podrobit analýze vztah těchto mezinárodních smluv k Evropské unii, sama nařízení EU v převážné části případů obsahují články, které tyto vztahy konkrétně upravují. Z hlediska teorie rozlišujeme tyto čtyři kategorie: 1) dvoustranné mezinárodní úmluvy, které jsou uzavřeny se třetími státy a k jejich uzavření došlo před vstupem členského státu do EU 2) mnohostranné mezinárodní úmluvy, které byly uzavřeny před vstupem do EU 3) mnohostranné mezinárodní úmluvy, které regulují vybranou oblast a které se použijí i v rámci členských států a konečně 4) mnohostranné mezinárodní úmluvy uzavřené Evropskou unií.⁸⁰

Mezinárodní smlouvy budou uplatňovány pouze tam, kde se bude jednat o vztah ke státu, který není členem Evropské unie. V praxi se bude jednat o dvoustranné smlouvy o právní pomoci, které byly uzavřeny s nečlenskými státy EU a dále o Luganskou úmluvu II ve vztazích k Norsku, Švýcarsku anebo Islandu, v ostatních případech se pro určení

⁷⁸ ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. op. cit. s. 60.

⁷⁹ Tamtéž, s. 243 – 246.

⁸⁰ MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. rozšířené vydání. op. cit. s. 275, 276.

mezinárodní příslušnosti použije Nařízení o výživném, kterému se věnuji dále v této kapitole.⁸¹

3.2 Úprava mezinárodní příslušnosti v pramenech unijního původu

Nařízení o výživném upravuje pravidla pro stanovení přímé mezinárodní příslušnosti, která přispívají v rámci evropského prostoru k právní jistotě. Nařízení o výživném ve II. kapitole stanoví pravidla obecné příslušnosti, volby soudu, podřízení se zahájenému řízení⁸², podpůrnou příslušnost a tzv. *forum necessitatis*.

Ustanovení upravující mezinárodní příslušnost v Nařízení o výživném jsou výlučná, tedy příslušnost lze založit pouze na podkladě nařízení, v odlišném případě soud nemůže ve věci konat řízení a rozhodovat, a to ani tehdy, pokud by příslušnost stanovilo vnitrostátní právo, svou příslušnost soud zkoumá *ex officio* v souladu s čl. 10 Nařízení o výživném. Zároveň dle čl. 12 odst. 1 Nařízení o výživném platí, že pokud by došlo k zahájení řízení v téže věci u soudů více členských států, je soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, povinen řízení *ex officio* přerušit do doby, než bude otázka mezinárodní příslušnosti vyřešena soudem, který zahájil řízení jako první. Dle čl. 3 Nařízení o výživném je obecná příslušnost ve věcech vyživovací povinnosti založena na kritériu obvyklého místa pobytu, příslušnost tedy má soud místa, ve kterém má odpůrce nebo oprávněný obvyklé místo pobytu, nebo soud který je podle *lex fori* příslušný pro řízení o osobním stavu (spory o otcovství) nebo o rodičovské zodpovědnosti (péče soudu o nezletilé), pokud souvisí s pohledávkou výživného (pod podmínkou, že tato příslušnost není odvozena výlučně ze státní příslušnosti jedné ze stran). Mezi shora uvedenými příslušnostmi neexistuje stanovené pořadí, navrhovatel si tak může vybrat kteroukoliv z nich, zároveň příslušnost stanovená Nařízením o výživném má přednost před vnitrostátními pravidly.⁸³

V rozsudku SDEU ze dne 22. prosince 2010 v případě C-497/10 PPU - Mercredi⁸⁴, byla položena předběžná otázka, která se týkala výkladu pojmu obvyklé bydliště ve věci péče o dítě. SDEU vyložil tento pojem tak, že toto místo odpovídá určité míře integrace dítěte

⁸¹ Vyživovací povinnost. [cit. 29.4.2022]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-cz-restore-cs.do

⁸² Jedná se o příslušnost založenou na účasti odpůrce na řízení, tato se nepoužije tehdy, pokud se odpůrce řízení účastní jen, aby namítl nepřislušnost soudu.

⁸³ ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. op. cit. s. 321, 322.

⁸⁴ Barbara Mercredi v. Richard Chaffé.

v rámci jeho sociálního a rodinného prostředí, přičemž v závislosti na jeho věku, mohou být jedním z rozhodujících faktorů i rodinné a sociální vazby matky v daném státě.⁸⁵

Pro lepší pochopení výše uvedených pravidel, pokud jde o řízení o rodičovské zodpovědnosti související s otázkou výživného, uvádím usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. října 2021, sp. zn. 20 Nd 289/2021, ve kterém soud rozhodoval o návrhu matky na určení místní příslušnosti soudu pro řízení o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu před a po rozvodu manželství rodičů. V uvedeném rozhodnutí soud uvedl, že byt' má nezletilá dcera obvyklé místo pobytu ve Spolkové republice Německo, nejedná se o zcela rozhodující faktor pro určení místní příslušnosti soudu s ohledem na skutečnost, že byla splněna podmínka silného vztahu nezletilé k České republice⁸⁶ a oba rodiče rovněž souhlasí s tím, aby řízení proběhlo zde. S ohledem na tuto skutečnost a čl. 3 písm. d) Nařízení o výživném, který dává v takovém případě členskému státu pravomoc i pro řízení o úpravě výživného, mohl být jako místně příslušný soud zvolen Okresní soud v Tachově.⁸⁷

Strany mají však v souladu s čl. 4 Nařízení o výživném i možnost dohodnout se prostřednictvím písemné dohody na omezené volbě soudu (prorogace) k řešení sporů ve věcech vyživovacích povinností. Uvedené má zvýšit právní jistotu, předvídatelnost a smluvní volnost stran.⁸⁸ Strany mají na výběr ze soudu/soudů členského státu, v němž má jedna ze stran místo obvyklého pobytu, nebo jehož státní příslušnost má jedna ze stran, nebo které jsou příslušné ve sporu ve věcech manželských (rozvod, rozluka nebo prohlášení manželství za neplatné) nebo ve kterém měly strany společný obvyklý pobyt po dobu nejméně jednoho roku.⁸⁹ Kritéria omezené volby práva jsou obdobná jako kritéria omezené volby práva v souladu s čl. 8 Haagského protokolu, čímž je dosaženo souladu mezi *ius a forum*, tj. jednoho z klíčových cílů mezinárodního práva soukromého.⁹⁰ Mimo soudů členských států Evropské unie je možné zvolit i soud státu, který je smluvní stranou Luganské úmluvy II. Dohodu o volbě práva nelze uzavřít pro spory týkající se vyživovacích povinností k dítěti mladšímu 18 let, důvodem je ochrana slabší strany.⁹¹

⁸⁵ Rozsudek SDEU ze dne 22.12.2010, C-497/10 PPU - Mercredi.

⁸⁶ Nezletilá je státní příslušnicí České republiky stejně tak jako oba její rodiče, má v České republice trvalé bydliště, je znalá českého jazyka a má zde i rodinné zázemí.

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6.10. 2021, sp. zn. 20 Nd 289/2021.

⁸⁸ Bod 19 Preambule Nařízení o výživném.

⁸⁹ Uvedené podmínky musí být naplněny v okamžiku uzavření dohody o volbě soudu nebo v okamžiku zahájení řízení dle čl. 4 odst. 1 Nařízení o výživném.

⁹⁰ PAUKNEROVÁ, M. op. cit. s. 258.

⁹¹ Čl. 4 odst. 3 Nařízení o výživném.

Není-li možné určit mezinárodní příslušnost soudu ani dle obecných ustanovení, ani na základě volby práva či účasti odpůrce na řízení dle čl. 5 Nařízení o výživném⁹², lze užít tzv. podpůrnou příslušnost založenou na společné státní příslušnosti stran sporu. V pozadí tohoto pravidla je zájem na vyloučení použití národní právní úpravy.⁹³ Z tohoto důvodu pak dále platí, že pokud ani takto nelze určit příslušnost soudu, je v souladu s čl. 7 Nařízení o výživném možné, aby soud členského státu zcela výjimečně i tak rozhodoval, za podmínky, že řízení není možné rozumně zahájit v zemi, ke které má daný spor úzkou vazbu (např. z důvodu občanské války) a dále za předpokladu existence dostatečné vazby k soudu členského státu (postačí i prostý, nikoliv tedy obvyklý pobyt v daném členském státě).⁹⁴

3.3 Úprava mezinárodní příslušnosti v pramenech vnitrostátního původu

ZMPS obsahuje procesní normy, které upravují mezinárodní příslušnost, resp. pravomoc soudů ve věcech alimentálních povinností a je zde zároveň řešen i proces uznání a výkonu cizích rozhodnutí. V souladu s ust. § 6 odst. 1 ZMPS je dána obecná pravomoc českých soudů, pokud je na základě procesních předpisů pro řízení místně příslušný soud na území České republiky, není-li tímto zákonem či jinými právními předpisy stanoveno něco jiného.

Dále rozlišujeme pravomoc speciální, která se vztahuje na určitý vybraný úsek, pokud jde o téma této práce, pak rodinnému právu a s ním spojené vyživovací povinnosti se věnuje část čtvrtá, hlava V. ZMPS. Konkrétně podle ust. § 47 odst. 3 ZMPS se pravomoc českých soudů pro řízení o vyživovací povinnosti mezi manžely a mezi bývalými manžely, rovněž i pro řízení k ostatním druhům vyživovacích povinností⁹⁵ určuje podle přímo použitelného předpisu Evropské unie, kterým je Nařízení o výživném, RR č. 2009/941/ES a Haagský protokol, zákon sám o sobě samostatnou úpravu nemá. Pravidla obsažená v Nařízení o výživném jsou komplexní a jsou popsána výše v této kapitole.⁹⁶

Pokud jde o registrované partnerství a z něj vyplývající vzájemnou vyživovací povinnost partnerů mezi sebou, tak i na ně se vztahují přímo použitelné předpisy EU a mezinárodní smlouva, jejíž použití stanoví. Tuto skutečnost lze kromě jiného vyvodit i na základě vyloučení aplikace Nařízení Rady (EU) 2016/1104 ze dne 24. června 2016 provádějící

⁹² Uvedené platí za předpokladu, že se odpůrce neúčastní soudu za účelem namítnutí nepřislušnosti soudu.

⁹³ PAUKNEROVÁ, M. op. cit. s. 259.

⁹⁴ Čl. 7 Nařízení o výživném, tzv. *forum necessitatis*.

⁹⁵ Tedy vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo švagrovství; uvedené zahrnuje i výživné pro neprovdanou matku dítěte a pro neprovdanou těhotnou ženu.

⁹⁶ Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 245 – 252. ISBN 978-80-7400-528-2.

posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství („Nařízení 2016/1104“) na oblast výživného v souladu s čl. 1 odst. 2 písm. c) tohoto nařízení.⁹⁷ Před Nařízením o výživném mají přednost uzavřené dvoustranné či vícestranné mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, upravující tuto oblast za předpokladu, že se nejedná o smlouvy uzavřené s členskými státy Evropské unie.⁹⁸

Pokud jde o pravomoc ve věcech výživy, výchovy a péče o nezletilé, ta je upravena v ust. § 56 ZMPS a v praxi se jedná spíše o její výjimečné použití. Dle odst. 1 citovaného ustanovení platí, že není-li pravomoc českých soudů upravena přímo použitelnými předpisy EU⁹⁹ a není-li mezi Českou republikou a dotčeným státem uzavřena závazná mezinárodní smlouva, pak je pravomoc českých soudů dána, jestliže nezletilý má obvyklý pobyt v České republice, nebo jestliže je státním občanem České republiky, i když má obvyklý pobyt v cizině.¹⁰⁰ Zajímavost představuje poslední věta ust. § 56 odst. 1 ZMPS, která umožňuje českému soudu řízení nezahájit, pokud stačí k ochraně práv a zájmů státního příslušníka České republiky opatření učiněná v cizině.

Ust. § 56 odst. 2 zakládá pravomoc českého zastupitelského úřadu „*převzít péči nad nezletilým státním občanem České republiky, který má obvyklý pobyt v cizině a ke kterému nikdo nevykonává rodičovská práva a povinnosti, a to v rozsahu pravomoci soudu, uznává-li takovou pravomoc stát, v němž má nezletilý obvyklý pobyt, o čemž neprodleně vyrozumí Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí.*“ Dané ustanovení, již blíže neuvádí, jestli se jedná o zastupitelský úřad ve státě, kde má nezletilý obvyklý pobyt, či jiný stát, kde se nezletilý ocitl bez příslušné péče, což může v praxi činit potíže.¹⁰¹ Dle odst. 3 citovaného ustanovení je „*Pravomoc českých soudů dána také pro řízení o výživném, v němž se navrhuje proti oprávněnému s obvyklým pobytem v cizině zrušení nebo změna rozhodnutí českého soudu.*“ I zde však bude přednostně použito Nařízení o výživném. Dle navazujícího odst. 4 platí, že „*Českým soudům přísluší na návrh povinného s obvyklým pobytem v České republice rozhodovat o změně nebo zrušení vyživovací povinnosti uložené rozhodnutím orgánu cizího státu, jestliže oprávněný nemá obvyklý pobyt ve státě, jehož orgán rozhodnutí vydal.*“

⁹⁷ S ohledem na důvod (22) Nařízení 2016/1104, který rovněž říká, že vyživovací povinnost mezi partnery je upravena Nařízením o výživném.

⁹⁸ Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. op. cit. s. 245 – 252.

⁹⁹ Za zmínku stojí skutečnost, že pro vyživovací povinnost k dítěti mladšímu osmnácti let nelze využít čl. 3 Nařízení o výživném, které umožňuje volbu soudu.

¹⁰⁰ S ohledem na komplexnost unijních předpisů, ale i mezinárodních smluv však využití vnitrostátní právní úpravy bude pouze marginální.

¹⁰¹ Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. op. cit. s. 292.

I v tomto případě se ovšem bude aplikovat Nařízení o výživném, dle jehož čl. 3 je za takových okolností příslušnost českých soudů dána již na základě obecných ustanovení.

4 Rozhodné právo

4.1 Určení rozhodného práva dle Haagského protokolu a Nařízení o výživném

Haagský protokol je v současné době nejvýznamnějším pramenem mezinárodního práva soukromého na mezinárodní úrovni upravujícím kolizní normy stanovující rozhodné právo právě ve věcech výživného. V souladu s čl. 18 Haagského protokolu tento nahrazuje ve vztazích mezi smluvními státy již dříve zmiňovanou Haagskou úmluvu o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti k dětem ze dne 24. října 1956 a dále Haagskou úmluvu o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti ze dne 2. října 1973. Od předchozích úmluv se Haagský protokol liší tím, že reaguje na společenské změny, které se od poslední úmluvy objevily. Nutno doplnit, že před Haagským protokolem se primárně použijí kolizní normy, které stanoví smlouvy o právní pomoci, jež byly uzavřeny mezi nečlenským státem EU a Českou republikou, jako tomu bylo například již v dříve uvedeném rozsudku Okresního soudu v Tachově ze dne 8. října 2015, č. j. 13 P 274/2014-55.¹⁰²

V dané souvislosti je nezbytné hovořit rovněž o Nařízení o výživném, které na Haagský protokol odkazuje v čl. 15 Nařízení o výživném, a to díky ratifikaci provedené prostřednictvím RR č. 2009/941/ES. Nařízení o výživném explicitně nestanoví kolizní normy pro určení rozhodného práva ve věcech vyživovacích povinností, nýbrž tak činí prostřednictvím již zmiňovaného odkazu¹⁰³ na Haagský protokol, který již kolizní normy obsahuje.¹⁰⁴ Způsob, jakým Evropská unie přistoupila k Haagskému protokolu, ve svém důsledku zakládá odpovědnost za jeho porušování právě přímo Evropské unii, Česká republika pak nese skrze Nařízení o výživném odpovědnost vůči Evropské unii za nedodržování Haagského protokolu.

Jak již bylo uvedeno výše, kolizní normy Haagského protokolu určují pouze právo rozhodné pro vyživovací povinnosti, nestanoví však rozhodné právo pro určení rodinných vztahů, z jejichž existence vyživovací povinnosti vyplývají, tato problematika spadá do působnosti vnitrostátního práva členských států, které zahrnuje samozřejmě i ustanovení, která řeší mezinárodní právo soukromé. Existenci rodinných vztahů rozhodnutí učiněná na základě protokolu nepotvrzují ani nevyvrací.¹⁰⁵ Haagský protokol se použije pro všechny

¹⁰² Čl. 19 Haagského protokolu.

¹⁰³ Čl. 15 Nařízení o výživném.

¹⁰⁴ ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. op. cit. s. 320.

¹⁰⁵ PAUKNEROVÁ, M. op. cit. s. 260.

členské státy s výjimkou Dánska, pro Velkou Británii nikdy neplatil a neplatí tedy ani v současné době, kdy Velká Británie již není členem EU.

V obecném pravidlu pro rozhodné právo protokol v čl. 3 odst. 1 stanoví, že vyživovací povinnost se v prvé řadě řídí právem toho státu, v němž má oprávněný místo obvyklého pobytu, pokud protokol nestanoví jinak. Pokud dojde ke změně tohoto místa, použije se právo státu, v němž má oprávněný nové místo obvyklého pobytu, a to s účinností *ex nunc*¹⁰⁶.¹⁰⁷ Příslušnost soudu se určuje v okamžiku použití rozhodného práva, přičemž v souladu s principem *perpetuatio fori* se soud obvykle nemění ani, když dojde ke změně rozhodného práva v průběhu řízení. Důvodem pro změnu rozhodného práva však nejsou krátkodobé, omezené pobyty v jiné zemi. Kritérium obvyklého pobytu je pro Haagské úmluvy a Haagskou konferenci typickým hraničním určovatelem. Tento hraniční určovatel se začal používat v okamžiku, kdy státní příslušnost či domicil přestaly být tím nejefektivnějším nástrojem pro určení rozhodného práva.¹⁰⁸ Přesto, že hraniční určovatel v podobě obvyklého pobytu má i svá úskalí spočívající zejména v tom, že každý stát tento pojem vykládá odlišně (obecná definice tohoto pojmu záměrně neexistuje), je jeho předností vysoká míra flexibility a to, že jeho použití umožňuje, aby rozhodování o výživném bralo v potaz i podmínky konkrétní společnosti, ve které oprávněný žije.

Protokol dále ve svém čl. 4 obsahuje zvláštní pravidla pro určení rozhodného práva ve prospěch určitých oprávněných. Jedná se o vyživovací povinnosti rodičů k dětem, dětí vůči rodičům a dále osob jiných než rodičů k osobám mladším 21 let. Dané pravidlo zvýhodňuje vymezenou skupinu vyjmenovaných osob, avšak pouze tehdy, pokud rozhodné právo stanovené v souladu s čl. 3 Haagského protokolu nepřiznává takovému oprávněnému výživné. Zvláštní pravidlo pro určení rozhodného práva existuje i v případě vyživovací povinnosti mezi manžely, bývalými manžely nebo stranami manželství prohlášeného za neplatné, a to v případě předpokladů stanovených v čl. 5 protokolu.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Otázka posouzení nového obvyklého pobytu je poněkud problematická, nejasnost činí výklad pojmu „okamžik změny obvyklého pobytu“, neboť založení obvyklého pobytu je výrazně složitější a značí vyšší míru stability, než je pouhá změna bydliště. Rozhodnutí soudu týkající se určení tohoto momentu je tak značně těžko předvídatelné.

¹⁰⁷ PAUKNEROVÁ, M. op. cit. s. 260.

¹⁰⁸ PFEIFFER, M. Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013. Teoretik. Kapitola 4. ISBN 978-80-87576-84-7.

¹⁰⁹ Čl. 5 Haagského protokolu: „V případě vyživovací povinnosti mezi manželi, bývalými manželi nebo stranami manželství, které bylo prohlášeno za neplatné, se čl. 3 protokolu nepoužije, pokud jedna ze stran vznese námitky a pokud právo jiného státu, zejména státu jejich posledního společného místa obvyklého pobytu, je k manželství v užším vztahu. V takovém případě se použije právo tohoto jiného státu.“

V čl. 6 Haagského protokolu je upraveno zvláštní pravidlo o obraně. Dle uvedeného platí, že: „*S výjimkou vyživovacích povinností k dítěti, které vyplývají ze vztahu rodič-dítě, a povinností podle článku 5 může povinný popřít nárok oprávněného s odůvodněním, že taková povinnost neexistuje ani podle práva státu místa obvyklého pobytu povinného, ani podle práva státu společné státní příslušnosti stran, pokud tuto společnou státní příslušnost mají.*“ Podobné pravidlo bylo obsaženo již v Haagské úmluvě o rozhodném právu pro vyživovací povinnosti z roku 1973. Uvedené se může týkat kupříkladu vyživovací povinnosti vůči sourozencům.¹¹⁰

Na rozdíl od předchozích Haagských úmluv o rozhodném právu (z roku 1956 a 1973) Haagský protokol umožňuje dále popsanou volbu práva. Možnost volby práva je pro oblast mezinárodního práva soukromého velmi neobvyklá, ustanovení, která upravují rodinné poměry, jsou typicky kogentní, s autonomií smluvních stran se nepočítá, a ještě v nedávné době možnost volby rozhodného práva nebyla předvídána ani v oblasti vyživovací povinnosti. Avšak v návaznosti na to, že dnešní doba čím dál více nahrává smírnému uspořádání rodinných vztahů a jsou vyzdvihovány individuální potřeby stran řízení, nabývá na důležitosti právě i možnost volby rozhodného práva.¹¹¹

Dle Haagského protokolu je možná dvojí volba rozhodného práva, dle čl. 7 Haagského protokolu je možné, aby si účastníci řízení určili pro dané konkrétní řízení v daném státě právo právě tohoto státu jako právo rozhodné pro určení vyživovací povinnosti, čl. 8 Haagského protokolu upravuje druhou volbu práva, kterou lze provést kdykoliv. Dohoda o volbě práva musí být uzavřena v písemné formě nebo musí být zaznamenána na jakémkoliv nosiči informací tak, aby informace na tomto nosiči obsažené, byly dostupné, smluvní strany však mohou stanovit i přísnější formální požadavky.¹¹² Právní posouzení toho, zda je volba práva provedena platně a v souladu s Haagským protokolem se činí podle toho práva, dle kterého se bude posuzovat vyživovací povinnost.¹¹³

Volba práva dle čl. 7 Haagského protokolu upravuje ty případy, kdy řízení již bylo zahájeno anebo se zahájit má, volba práva je však na rozdíl od čl. 8 Haagského protokolu omezena pouze na právo *lex fori*. Podstatné je, že pokud by řízení bylo např. zastaveno,

¹¹⁰ PAUKNEROVÁ, M. op. cit. s. 262.

¹¹¹ BONOMI, A. *Důvodová zpráva k Protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnost*. Belgie: HCCH Publication, 2013. bod. 109. ISBN 978-92-79-39252-8.

¹¹² PAUKNEROVÁ, M. op. cit. s. 261.

¹¹³ BEAUMONT, P., HESS, B., WALKER, L., SPANCKEN, S. *The Recovery of Maintenance in the EU and Worldwide*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing LTD. 2014. s. 321. ISBN 978-1-84946-573-1.

dohodu není možné opětovně použít, ani kdyby se zahajovalo řízení ve stejné věci, a to ani tehdy, pokud by řízení bylo vedeno před tím stejným orgánem či soudem. Možnost dohody o volbě práva dle tohoto článku je v praxi namířena zejména na osoby zletilé.

Dohoda o volbě práva dle čl. 8 Haagského protokolu je určena s trváním do budoucnosti z toho důvodu, že je účinná do té doby, dokud se strany nedohodnou jinak, strany mají na výběr z několika právních řádů. Uvedená možnost volby práva však není bezbřehá, je kolizně omezená. Povinný a oprávněný si mohou zvolit buď právo státu, jehož státní příslušnost má některá ze stran v okamžiku určení¹¹⁴, nebo v němž má v okamžiku určení některá ze stran místo obvyklého pobytu¹¹⁵, nebo právo, které je mezi stranami určeno jako jejich rozhodné právo pro majetkové poměry nebo to, které se pro jejich majetkové poměry skutečně použije anebo konečně právo určené stranami jako jejich rozhodné právo pro rozvod či rozluky nebo to, které se pro tato řízení ve skutečnosti použije. Oproti čl. 7 Haagského protokolu dohoda v tomto případě je dále vyloučena tehdy, pokud se jedná o výživné pro osobu mladší 18 let anebo pro osobu dospělou, která však není schopna hájit své zájmy kvůli nedostatečnosti svých osobních schopností. Zvolené právo se rovněž nebude aplikovat tehdy, když by některé ze stran sporu způsobilo nespravedlivé nebo nepřiměřené následky. V takovém případě je soud oprávněn následky volby práva zmírnit, avšak pouze za podmínky, že strany nebyly zcela informovány a vědomy si následků svého určení rozhodného práva, přičemž se vyžaduje, aby strany i porozuměly následkům volby práva.¹¹⁶

Haagský protokol upravuje i specifický institut vzdání se práva na výživné, který je systematicky zařazen do čl. 8 protokolu. Podle odst. 4 tohoto článku se otázka, zda se oprávněný může vzdát svého práva na výživné, určí vždy podle práva státu, v němž má oprávněný místo obvyklého pobytu v okamžiku určení, to vše bez zřetele k tomu, jaké právo si strany v dohodě o volbě práva určily. K užití institutu vzdání se práva na výživné je tedy zapotřebí, aby tuto možnost rozhodné právo vůbec připouštělo.

Čl. 10 Haagského protokolu určuje stanovení rozhodného práva pro situaci, kdy se subjekt veřejné správy domáhá náhrady plnění poskytnutého oprávněnému namísto výživného, právo

¹¹⁴ To i v případě, že některá strana má více občanství, právně relevantní není ani to, zda má k některému bližší vztah anebo, které občanství je vykonáváno efektivněji, vysvětlení tohoto přístupu je jednoduché, jedná se o snahu předejít dalším komplikacím již tak náročnému a komplexnímu řízení. Zdroj: BONOMI, A. op. cit. bod 151.

¹¹⁵ Užije se tedy místo obvyklého pobytu v okamžiku uzavření dohody.

¹¹⁶ Čl. 7 odst. 5 Haagského protokolu.

takového subjektu se bude řídit právním řádem, jemuž daný subjekt podléhá. V případě tuzemského právního řádu se jedná o dříve uvedený institut náhradního výživného.

Oblast působnosti Haagského protokolu, tedy výčet věcí, které se řídí právem rozhodným pro vyživovací povinnosti, je uvedena v čl. 11 protokolu s tím, že tento výčet je demonstrativní. Jedná se například o otázku zda, v jakém rozsahu a vůči komu může oprávněný uplatnit nárok na výživné, v jakém rozsahu lze žádat výživné zpětně, promlčecí a prekluzivní lhůty, otázku základu pro výpočet výše vyživovací povinnosti a valorizaci splatných částek a nedoplatků a další. Pokud jde o určení výše výživného, obsahuje čl. 14 Haagského protokolu speciální hmotněprávní ustanovení¹¹⁷, dle kterého i v případě, že rozhodné právo upravuje tuto otázku odlišně, se přihlédne k potřebám oprávněného a finančním možnostem povinného a dále k tomu, zda byla oprávněnému přiznána jakákoliv náhrada¹¹⁸ namísto pravidelného vyplácení výživného. Toto pravidlo by mělo být použito i v případě, že rozhodným právem je *lex fori*. Haagský protokol rovněž řeší, které osoby jsou oprávněny řízení zahájit, zdůraznila bych, že za nezletilého je to jeden z rodičů či veřejný orgán.

Ze stanoviska Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. října 2016, sp. zn. Cpjn 204/2012, vyplynulo, že obecné soudy měly potíže v řízeních o vyživovací povinnosti rodiče vůči dítěti se stanovováním potencionálního příjmu povinné osoby, která žila v zahraničí. Jak se ukázalo, problematické nebylo tolik ani určení mezinárodní příslušnosti či správné určení rozhodného práva, ale některé soudy měly problém s následnou aplikací norem vnitrostátního práva, konkrétně s ust. § 913 občanského zákoníku, kdy nepřihlížely ke skutečnosti, že povinný rodič má bydliště v cizině a vycházely ze stejných údajů jako u povinných osob s bydlištěm na území České republiky. S ohledem na tuto skutečnost tak Nejvyšší soud České republiky potvrdil, že správným postupem je stanovování potencionálního příjmu povinného dle „*jeho schopností a možností a nabídku a poptávku na rozumně regionálně určeném trhu práce.*“¹¹⁹ Nadto upozorňuji k této problematice i na nález Ústavního soudu České republiky ze dne 18. dubna 2018. sp. zn. III. ÚS 2324/17, ve kterém soud dovedl, že nelze dávat k tíži rodiči, který je cizím státním příslušníkem skutečnost,

¹¹⁷ Přímá norma, tj. „*právní norma, která upravuje výlučně soukromoprávní poměry s mezinárodním prvkem takovým způsobem, že samy obsahují hmotněprávní úpravy práv a povinností účastníků a k jejich použití dochází bezprostředně, bez předchozí aplikace kolizních norem.*“ Zdroj: KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 199.

¹¹⁸ K zařazení tohoto hlediska došlo v souvislosti s výskytem případů, kdy v rámci majetkového vypořádání rozvádějících se manželů, byl vypořádán i nárok jednoho z manželů vyplývající z vyživovací povinnosti pomocí jednorázového plnění. Zdroj: BONOMI, A. op. cit. bod. 184.

¹¹⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19.10.2016, sp. zn. Cpjn 204/2012.

že se po rozpadu manželství vrátil do země svého původu, byť dosahoval v České republice nadstandardních příjmů, kterých se tak *de facto* musel vzdát. Návrat do rodné země v uvedených souvislostech nelze jednoznačně hodnotit jako snahu o vyhýbání se rodičovské odpovědnosti a tedy i vyživovací povinnosti rodiče vůči dítěti.

V souladu s čl. 12 protokolu je zpětný a další odkaz vyloučen, v případě určení rozhodného práva se tedy vždy má na mysli právo, které je v daném státě platné s výjimkou jeho kolizních ustanovení. Uvedené platí i tehdy, kdy stanovené rozhodné právo není právem smluvního státu Haagského protokolu. Odmítnutí aplikace práva určeného dle protokolu lze odmítnout pouze v případě výhrady veřejného pořádku, tj. v tom rozsahu, ve kterém by účinky tohoto práva byly ve zjevném rozporu se zásadami veřejného pořádku toho státu, ve kterém sídlí daný soud.¹²⁰

Za zmínku rovněž stojí i povinnost jednotného výkladu zakotvená v čl. 20 Haagského protokolu, který stanoví, že při výkladu protokolu je nutné přihlížet k jeho mezinárodnímu charakteru a k potřebě podporovat jeho jednotné používání. Tato povinnost má následně dopady do rozhodování a výkladu, které činí SDEU.

Na závěr bych ještě ráda zmínila úpravu týkající se vyživovací povinnosti ve vztahu k registrovanému partnerství. Na tento partnerský vztah a z něj vyplývající vzájemnou vyživovací povinnost partnerů mezi sebou se také vztahují přímo použitelné předpisy EU a mezinárodní smlouva, jejíž použití stanoví, tedy Haagský protokol.

4.2 Určení rozhodného práva dle norem vnitrostátního původu

V rámci ZMPS můžeme najít rovněž konkrétní ustanovení, která se týkají úpravy rozhodného práva jednotlivých vyživovacích povinností, a to v části čtvrté, hlavě V., která se věnuje rodinnému právu. Rozhodné právo pro určení vyživovací povinnosti mezi manžely a bývalými manžely je určeno podle mezinárodní smlouvy, jejíž použití stanoví bezprostředně použitelné předpisy EU, kterými jsou Nařízení o výživném a RR č. 2009/941/ES, kterým byl přijat Haagský protokol, to vše podle ust. § 49 odst. 2 a § 50 odst. 4 ZMPS. Rozhodné právo pro určení alimentární povinnosti v poměrech mezi rodiči a dětmi je stanoveno podle mezinárodní smlouvy¹²¹, na kterou odkazuje přímo

¹²⁰ Čl. 13 Haagského protokolu.

¹²¹ Haagský protokol.

použitelný předpis Evropské unie¹²² podle ust. § 57 odst. 1 ZMPS. Toto určení rozhodného práva se aplikuje rovněž i pokud jde o výživu oprávněných osob z jiných poměrů.

Rozhodné právo pro výživné pro neprovdanou matku dítěte a pro neprovdanou těhotnou ženu se potom určí na základě Haagského protokolu. Výše uvedená aplikace unijních předpisů a mezinárodních smluv je podmíněna charakterem nároků neprovdané matky dítěte, resp. neprovdané těhotné ženy coby práv na plnění vyživovací povinnosti. Právní teorie se na charakter těchto nároků dívá dvojím způsobem, a to buď jako na práva na plnění vyživovací povinnosti nebo jako na samostatná práva *sui generis*. Nicméně v praxi jsou častěji řazena pod vyživovací povinnost obdobně, jako je tomu v současném občanském zákoníku, a tak použití ust. § 59 ZMPS upravující rozhodné právo, pokud jde o práva neprovdané matky, resp. neprovdané těhotné ženy, bude využito jen okrajově. Podle ust. § 59 odst. 1 ZMPS je v případě určení rozhodného práva neprovdané matky dítěte hraničním určovatelem její obvyklý pobyt, jenž má v době narození dítěte. Vedle toho se může rovněž dovolávat jako rozhodného práva norem toho státu, jehož je státní příslušnicí v době narození dítěte. Obdobně jsou potom upravena kolizními normami práva neprovdané těhotné ženy, kdy hraničním určovatelem pro určení rozhodného práva je obvyklý pobyt neprovdané těhotné ženy nebo její státní příslušnost v době podání návrhu.¹²³

¹²² Nařízení o výživném.

¹²³ BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J. op. cit. s. 308, 309.

5 Uznání a výkon cizích rozhodnutí

Bez ohledu na skutečnost, že oprávněná osoba zahájila soudní řízení o určení vyživovací povinnosti, případně řízení o změnu již dříve vydaného rozhodnutí, které skončilo pravomocným rozhodnutím ve prospěch oprávněného, neznamená to nutně, že povinná osoba bude vyživovací povinnost jí stanovenou pravomocným rozhodnutím sama od sebe plnit. Neplní-li povinná osoba ze své vlastní vůle povinnost uloženou jí pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiným příslušným orgánem v daném státě, přichází na řadu vykonávací řízení, jehož cílem je vymožení uložené povinnosti. V případech však, kdy je třeba na základě pravomocného rozhodnutí cizího státu zahájit vykonávací řízení v České republice nebo naopak na základě pravomocného rozhodnutí tuzemského soudu zahájit vykonávací řízení ve druhém státě, pouze samotná existence takového rozhodnutí coby exekučního titulu k vymožení splnění předmětné povinnosti nestačí, neboť účinky takového rozhodnutí jsou determinovány územním rozsahem státu, jehož orgán toto rozhodnutí vydal.¹²⁴ S ohledem na tuto skutečnost je tak nejprve potřeba zjistit, za jakých podmínek uzná cizí stát nebo Česká republika a příslušné orgány veřejné moci rozhodnutí druhého státu a toto rozhodnutí budou moci vykonat.

Cílem oprávněné osoby tedy je dosáhnout toho, aby stát rozhodnutí vydané cizím státem uznal a přiznal mu tak *de facto* totožné právní účinky jako má rozhodnutí vydané dotčeným státem.¹²⁵ Je-li takovéto rozhodnutí uznáno, můžou orgány dotčeného státu přistoupit k vymáhání povinnosti uložené rozhodnutím soudu nebo jiného příslušného orgánu veřejné moci cizího státu. Níže se tak tedy v této kapitole budu věnovat právním pramenům, pokud jde o uznání a výkon cizího rozhodnutí týkajícího se vyživovací povinnosti na mezinárodní, unijní, ale i vnitrostátní úrovni.

5.1 Úprava uznání a výkonu cizího rozhodnutí v pramenech mezinárodního původu

Otázka právní úpravy uznání a výkonu cizího rozhodnutí je často řešena v rámci dvoustranných či vícestranných mezinárodních smluv. Jak již bylo v předchozích kapitolách řečeno, nejvýznamnější organizací na poli mezinárodního práva soukromého je HCCH, na jejíž půdě byly přijaty Úmluva I, Úmluva II, Haagská úmluva a tuto úmluvu doplňující Haagský protokol. Vedle toho nelze však opomenout ani Newyorskou úmluvu nebo

¹²⁴ MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. rozšířené vydání. s. 292.

¹²⁵ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 375.

Luganskou úmluvu I a na ni navazující Luganskou úmluvu II, které byly uzavřeny mezi EU a vybranými třetími státy.

Stranou Úmluvy I je i Česká republika, na jejímž území vstoupila v platnost dne 29. prosince 1970.¹²⁶ Právní úprava obsažená v Úmluvě I se vztahuje pouze na uznání a výkon rozhodnutí o žalobních návrzích mezinárodního nebo vnitrostátního charakteru, které se týkají nároku manželských, nemanželských a osvojených dětí, které neuzavřely manželství nebo nedosáhly věku 21 let, jak vyplývá z čl. 1 Úmluvy I. Explicitně je na tomto místě uvedeno, že se Úmluva I nevztahuje na rozhodnutí o výživném mezi příbuznými v pobočné linii. Úmluva I konkretizuje, jaké orgány smluvního státu jsou příslušné k vydání rozhodnutí o výživném a za jakých podmínek dojde k uznání a prohlášení takového rozhodnutí za vykonatelné v ostatních státech, které jsou stranami Úmluvy I, a to bez věcného přezkoumání v souladu s čl. 2 a 3 Úmluvy I. Dle čl. 6 Úmluvy I se vykonávací řízení řídí právem státu, jehož orgán výkon provádí, není-li v Úmluvě I stanoveno jinak, přičemž toto ustanovení dále zajišťuje, že každé rozhodnutí, které bylo prohlášeno za vykonatelné, má totožné účinky jako rozhodnutí vydané státem, na jehož území má dojít k výkonu. Konečně čl. 9 Úmluvy I ulehčuje oprávněným osobám usilování o výkon rozhodnutí v rozdílném státě, než došlo k jeho vydání s ohledem na skutečnost, že strana sporu, která požívala bezplatnou právní pomoc ve státě, který rozhodnutí vydal, ji požívá i nadále ve státě, kde má dojít k jeho výkonu.

V roce 1973 byla přijata Úmluva II, která nahradila Úmluvu I, pokud jde o státy, které jsou jejími signatáři v souladu s čl. 29 Úmluvy II. Úmluva II představuje revizi předchozí Úmluvy I, přičemž rozšiřuje okruh vztahů, na jejichž základě vyvozují oprávněné osoby nárok na plnění z vyživovací povinnosti. Dle čl. 1 Úmluvy II se smlouva vztahuje na vyživovací povinnosti plynoucí z rodinných, rodičovských, manželských nebo švagrovských vztahů, včetně vyživovací povinnosti k dětem narozeným mimo manželství.¹²⁷ Posunem dopředu oproti předchozí Úmluvě I je i absence věkové hranice u rozhodnutí, která se týkají vyživovací povinnosti vůči dítěti. To vnímám velmi pozitivně s ohledem na skutečnost, že čím dál tím více lidí pokračuje po ukončení střední školy ve svém vzdělávání i nadále, a ne vždy jim náročnost zvoleného oboru vysokoškolského studia umožňuje obstarávat si

¹²⁶ Stavová tabulka. 09: Úmluva ze dne 15. dubna 1958 o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem. [cit. 29. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=38>

¹²⁷ Zajímavostí je, že oprávněnou osobou není jen fyzická osoba, které nárok na plnění vyživovací povinnosti přímo přísluší, ale i právnická osoba, resp. veřejná instituce, které plyne právo na náhradu poskytnutého příspěvku na výživu oprávněné fyzické osoby.

ještě i dostatečné finanční prostředky pro uspokojení svých potřeb. Za povšimnutí stojí i čl. 23 Úmluvy II, podle kterého tento dokument nebrání použití jiného mezinárodního právního instrumentu platného mezi státem, který rozhodnutí vydal a státem, kde má dojít k výkonu nebo jiného právního předpisu dožádaného státu výkonu, umožňujícího uznání nebo výkon rozhodnutí anebo smírů.

Haagská úmluva je poslední úmluvou HCCH, která byla doposud přijata v rámci snah této organizace o zajištění účinného způsobu mezinárodního vymáhání výživného na děti a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů, a to dle čl. 1 této úmluvy. Vychází z předchozích Úmluv I a II, avšak přidává i další nová pravidla. Na její tvorbě se podílela i EU, která v té době simultánně pracovala i na vlastní právní úpravě, jejímž cílem bylo upravit oblast vymáhání vyživovací povinnosti. Díky Haagské úmluvě tak dochází k prohloubení spolupráce mezi orgány smluvních států, umožnění podávat návrhy na vydání rozhodnutí o vyživovací povinnosti, úpravě uznání a výkonu takového rozhodnutí a vyžadování účinných opatření k rychlému výkonu rozhodnutí o výživném.¹²⁸

Newyorská úmluva je důležitým mezinárodním dokumentem, který svého času jako jediný upravoval problematiku spolupráce odesílajících a přijímajících orgánů za účelem usnadnění vymáhání výživného. Pro Československou republiku nabyla účinnosti dne 2. listopadu 1958. Vzhledem k tomu, že však neobsahuje pravidla upravující uznání a výkon cizího rozhodnutí, ukázala se tato úmluva jako nedostatečná.

5.2 Úprava uznání a výkonu cizího rozhodnutí v pramenech unijního původu

Základ pro uznávání a výkon rozhodnutí cizího státu v rámci Evropské unie lze nalézt v čl. 67 odst. 4 Smlouvy o fungování Evropské unie, ve kterém je vyjádřena zásada „vzájemného uznávání soudních a mimosoudních rozhodnutí v občanských věcech.“ Bod 9 Preambule Nařízení o výživném uvádí, že: „Oprávněný z výživného by měl mít možnost snadno dosáhnout v jednom členském státě rozhodnutí, které bude automaticky vykonatelné v jiném členském státě bez dalších formalit.“¹²⁹ Z hlediska uznávání a výkonu cizích rozhodnutí Nařízení o výživném zavedlo dvoukolejný systém¹³⁰, v jehož rámci rozlišuje mezi

¹²⁸ Čl. 1 Haagské úmluvy.

¹²⁹ Uznání ve věcech vyživovacích povinností v určitém členském státě však neznamená, že daný členský stát zároveň uznává rodinné vztahy, rodičovství, manželství či švagrovství, které jsou základem, ze kterého vyplývá daná vyživovací povinnost (viz bod 25 Preambule Nařízení o výživném a čl. 22 Nařízení o výživném).

¹³⁰ PAUKNEROVÁ, M. op. cit. s. 263.

rozhodnutími vydanými v těch členských státech, pro které je závazný Haagský protokol a těmi vydanými v členských státech, pro které závazný není.¹³¹

Právní úprava, která je platná pro signatáře Haagského protokolu, je stanovena v člancích 17 až 22 Nařízení o výživném. V prvním případě tak platí, že pro uznání takového rozhodnutí není potřeba zvláštní řízení a samo uznání není možné napadnout v souladu se zněním čl. 17 odst. 1 Nařízení o výživném, takové nastavení je založeno na vyšší důvěře mezi členskými státy¹³². Je-li rozhodnutí vydáno orgánem členského státu, který je vázán Haagským protokolem a rozhodnutí je v tomto členském státě zároveň i vykonatelné, stanovuje čl. 17 odst. 2 Nařízení o výživném vykonatelnost tohoto rozhodnutí i pro jiný členský stát bez dalšího.¹³³

Výše uvedené však neznamená, že by odpůrce byl zcela bez právních prostředků ochrany proti rozhodnutí, kterým mu byla stanovena vyživovací povinnost, nicméně tyto prostředky je třeba využít přímo v členském státě, který rozhodnutí vydal a který je vázán Haagským protokolem. V souladu s čl. 19 Nařízení o výživném má odpůrce právo navrhnout přezkum vydaného rozhodnutí za předpokladu, že mu nebyl doručen návrh na zahájení řízení nebo jiný důležitý dokument včas a takovým způsobem, aby měl možnost připravit se na jednání nebo pokud se nemohl k předmětné pohledávce výživného vyjádřit z důvodu zásahu *vis maior*, případně jiných mimořádných okolností, přičemž nebylo dáno jakékoliv pochybení na jeho straně.¹³⁴ Odpůrce však tohoto práva na odpor využít nemůže, nevyužil-li žádný opravný prostředek proti rozhodnutí původního státu, ačkoli k tomu měl možnost. Nařízení o výživném stanoví lhůtu 45 dnů pro podání návrhu na přezkum, která počíná běžet dnem, ve kterém se odpůrce skutečně seznámil s obsahem rozhodnutí, nejpozději v den, kdy bylo přijato první opatření v rámci výkonu rozhodnutí, které mu zcela nebo zčásti znemožňuje nakládat se svým majetkem v souladu s čl. 19 odst. 2 Nařízení o výživném. Rozhodne-li soud, že je přezkum oprávněný, pohlíží se na dotčené rozhodnutí jako na neplatné, a to *ex tunc*, tedy od počátku. Unijní zákonodárce však i na tomto místě myslel i na práva oprávněného, který přes neplatnost rozhodnutí neztrácí výhody plynoucí z přerušení promlčecí doby nebo prekluze a může tak nároky na výživné, které nabyl v původním řízení, zpětně uplatnit. Usiluje-li oprávněný o výkon rozhodnutí v členském státě, který rozhodnutí nevydal, musí

¹³¹ Uznání, vykonatelnosti a výkonu rozhodnutí se věnuje IV. kapitola Nařízení o výživném.

¹³² To vše zároveň za podmínky, že členský stát byl na začátku řízení vázán Haagským protokolem.

¹³³ Není tak nutné usilovat o prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí.

¹³⁴ Samotné Nařízení o výživném se blíže k druhému důvodu, tedy zásahu *vis maior* nebo výskytu mimořádných okolností bez jakéhokoli pochybení ze strany odpůrce nevyjadřuje, posouzení či stanovení bližších indikátorů je tak ponecháno na soudci dle právní úpravy daného členského státu.

předložit příslušným orgánům pověřeným vedením vykonávacího řízení dokumenty uvedené v čl. 20 odst. 1 Nařízení o výživném. Jedná se o vyhotovení rozhodnutí splňující podmínky pro uznání jeho pravosti, výtah z tohoto rozhodnutí vystavený soudem členského státu původu na formuláři¹³⁵, případně dokument potvrzující stav nedoplatků na výživném s konkrétním datem provedení tohoto výpočtu a eventuálně přepis či překlad dříve uvedeného formuláře do úředního jazyka členského státu, kde má dojít k výkonu rozhodnutí.

Vedle podání návrhu na přezkum má povinný dále možnost navrhnout odmítnutí nebo odložení výkonu rozhodnutí podle práva členského státu, kde má být rozhodnutí vykonáno, pokud jsou důvody pro takovéto odmítnutí nebo odložení výkonu slučitelné s použitím důvodů uvedených v čl. 21 odst. 2 a 3 Nařízení o výživném. Podle čl. 21 odst. 2 Nařízení o výživném dojde k odmítnutí výkonu z části nebo zcela, pokud právo na výkon zaniklo v důsledku uplynutí promlčecí doby podle právní úpravy členského státu, který rozhodnutí vydal nebo podle práva členského státu, kde má dojít k výkonu. Nařízení o výživném stanoví, že soud členského státu má v takovém případě rozhodnout podle toho, která z těchto dob je delší, a tedy příznivější pro oprávněného.

Dále může povinný navrhnout orgánu členského státu, který rozhoduje o výkonu rozhodnutí jej odmítnout, pokud je toto rozhodnutí neslučitelné s rozhodnutím vydaným v členském státě, kde má k výkonu dojít nebo v jiném členském státě, případně třetím státě, pokud takové rozhodnutí splňuje stanovené podmínky pro uznání v členském státě, kde byl navržen výkon rozhodnutí. V případě návrhu na odložení výkonu mu může příslušný orgán v členském státě zcela nebo z části vyhovět, pokud byl v původním členském státě u příslušného soudu podán návrh na přezkum v souladu s čl. 19 Nařízení o výživném.

Dalším důvodem pro odložení výkonu rozhodnutí na návrh povinného je skutečnost, že v členském státě původu byla vykonatelnost předmětného rozhodnutí odložena. Jak vyplývá z usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 25. května 2021, sp. zn. 17 Co 85/2021, nelze považovat ani skutečnost, že je v jiném členském státě vedena exekuce za účelem vymožení totožného plnění za důvod pro nesplnění předpokladů pro její vedení v jiném státě, v tomto případě v České republice. Orgány oprávněné vykonávat exekuci v rámci členského státu jsou totiž omezeny ve své působnosti územním rozsahem daného státu, a pokud tedy je možné na území druhého členského státu úspěšně vést

¹³⁵ Vzor formuláře v příloze č. 1 Nařízení o výživném.

vykonávací řízení¹³⁶, žádný právní předpis vedení vícero exekucí za účelem vymození totožné pohledávky na území několika členských států najednou nezakazuje.¹³⁷ Toto považuji za zcela zásadní s ohledem na skutečnost, že jedním ze základních principů EU je volný pohyb osob, který umožňuje a značně ulehčuje občanům Evropské unie vlastnit majetek na území jiného členského státu.

Ve druhém případě, kdy bylo rozhodnutí vydáno v členském státě, který není vázaný Haagským protokolem, přičemž po odchodu Velké Británie z EU zůstává jediným takovým státem Dánsko, platí obdobně, že k uznání rozhodnutí v ostatních členských státech není potřeba zvláštního řízení. Avšak podstatným rozdílem je možnost soudu či příslušného orgánu členského státu v souladu s čl. 24 Nařízení o výživném při splnění uvedených taxativních důvodů uznání odmítnout. Takovým důvodem je například situace, kdy by uznání takového rozhodnutí bylo v rozporu s veřejným pořádkem členského státu, v němž navrhovatel usiluje o jeho uznání nebo skutečnost, že v členském státě, kde bylo navrženo uznání rozhodnutí, došlo k vydání rozhodnutí v řízení mezi stejnými stranami, které je s rozhodnutím, jež má být uznáno, neslučitelné.

Stát, který není vázán Haagským protokolem, může přerušit řízení, které je vedeno na jeho území za účelem uznání rozhodnutí, pokud byla vykonatelnost tohoto rozhodnutí odložena ve státě, který jej vydal z důvodu podání opravného prostředku v souladu s čl. 25 Nařízení o výživném. Současně dle čl. 26 Nařízení o výživném platí, že rozhodnutí vydané v členském státě, který není vázán Haagským protokolem a je v tomto státě vykonatelné, se stane vykonatelným v jiném členském státě, pokud je v tomto státě získáno prohlášení vykonatelnosti, zde jsou tak žádány formálnější postupy¹³⁸, než v případě rozhodnutí členského státu, který je vázaný Haagským protokolem.¹³⁹ Soudem či jiným příslušným orgánem pro zahájení řízení na prohlášení vykonatelnosti je soud či orgán členského státu, o němž stát Komisi zpravil dle čl. 71 v souladu s čl. 27 odst. 1 Nařízení o výživném. Osoba podávající návrh na vydání prohlášení vykonatelnosti musí ke svému návrhu připojit obdobné

¹³⁶ Povinný vlastní na území tohoto druhého členského státu například postizitelný majetek.

¹³⁷ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 25.5.2021, sp. zn. 17 Co 85/2021.

¹³⁸ To platí i pro případy, kdy bylo původní soudní řízení zahájeno před účinností nařízení o vyživovacích povinnostech (18. června 2011), ale nikoli předtím, než byl daný členský stát vázán nařízením Brusel I (nařízení (ES) č. 44/2001).

¹³⁹ ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. op. cit. s. 324.

dokumenty, jaké jsou potřeba pro výkon rozhodnutí vydaného členským státem, který je vázaný Haagským protokolem.¹⁴⁰

Soud nebo příslušný orgán prohlásí rozhodnutí vykonatelným v momentě, kdy došlo ke splnění formálních požadavků podle čl. 28 v souladu s čl. 30 Nařízení o výživném, nejpozději však do 30 dnů následujících po jejich splnění, nedošlo-li k přezkumu podle článku 24 Nařízení o výživném nebo nejsou-li dány mimořádné okolnosti. S ohledem na skutečnost, že Česká republika je členským státem EU, který je vázaný Haagským protokolem, nebudu již v rámci této diplomové práce věnovat více prostoru unijním pravidlům, která se týkají uznávání a výkonu rozhodnutí cizího státu, pokud jde o státy, které nejsou signatářem protokolu.

Právní úprava v čl. 39 až 43 Nařízení o výživném, která je společná pro oba již dříve uvedené druhy rozhodnutí¹⁴¹, se dotýká otázky předběžné vykonatelnosti, dovolání se uznaného rozhodnutí, vykonávacího řízení a podmínek výkonu, vyloučení přezkumu ve věci samé a vymáhání nákladů bez přednosti¹⁴². V souladu s čl. 41 odst. 1 Nařízení o výživném se s výhradou tohoto nařízení řízení o výkonu rozhodnutí vydaného členským státem řídí právní úpravou členského státu, kde má dojít k výkonu. Rozhodnutí se vykoná za stejných podmínek jako rozhodnutí vydané v tomto členském státě výkonu. Díky této úpravě nedochází k průtahům v řízení, které by nevyhnutelně nastaly, kdyby soud či jiný příslušný orgán k řízení o výkonu rozhodnutí členského státu výkonu byl nucen postupovat podle pravidel výkonu rozhodnutí členského státu, který rozhodnutí vydal. V některých případech by to ani nebylo dost dobře možné pro neexistenci stejných opatření výkonu či pro rozdílnou úpravu jejich rozsahu.

K výše uvedenému upozorňuji na rozsudek SDEU ze dne 4. června 2020, C-41/19 - FX, kde se soud zabýval předběžnou otázkou týkající se zastavení vymáhání pohledávky výživného. Otec s místem bydliště v Německu podal v tomto státě návrh na zastavení vymáhání pohledávky výživného podle německého občanského soudního řádu, ke kterému mělo dojít na základě vykonatelného rozhodnutí Okresního soudu v Krakově. Okresní soud v Kolíně nad Rýnem měl pochybnosti, zda je k rozhodování o tomto návrhu mezinárodně příslušný, zda tento návrh spadá do oblasti působnosti Nařízení o výživném. Z rozhodnutí

¹⁴⁰ Čl. 28 Nařízení o výživném.

¹⁴¹ Platí pro rozhodnutí vydaná členským státem, který je vázán Haagským protokolem, ale i pro rozhodnutí, která vydal členský stát, který není signatářem protokolu.

¹⁴² Zajištění přednosti vymáhání výživného před vymáháním nákladů, které vznikly použitím Nařízení o výživném.

SDEU vyplynulo, že návrh povinného na zastavení výkonu rozhodnutí o výživném, vydal-li rozhodnutí o povinnosti platit výživné jiný členský stát, úzce souvisí s řízením o výkonu rozhodnutí a je tak možné stanovit mezinárodní příslušnost soudu, tedy Okresního soudu v Kolíně nad Rýnem podle Nařízení o výživném.¹⁴³ Toto nepřímo vyplývá z čl. 41 odst. 1 Nařízení o výživném, kdy se s výhradou tohoto nařízení řízení o výkonu rozhodnutí vydaného členským státem řídí právní úpravou členského státu výkonu.

Za jeden z nejdůležitějších článků Nařízení o výživném považuji čl. 42, který upravuje otázku přezkumu rozhodnutí ve věci samé. Na základě tohoto článku je jednoznačně vyloučena možnost přezkumu rozhodnutí ve věci samé vydaného v členském státě v jiném členském státě, ve kterém bylo navrženo uznání, prohlášení vykonatelnosti nebo výkon takového rozhodnutí.

Hlavním cílem právní úpravy výše uvedeného uznání a výkonu rozhodnutí dle Nařízení o výživném je usnadnění oprávněné osobě vymáhání vyživovací povinnosti v jiném členském státě EU, než který rozhodnutí vydal a ačkoli došlo ke značnému zjednodušení tohoto procesu¹⁴⁴, je zde stále prostor pro další zlepšení. Oprávněná osoba se neorientuje v právním řádu členského státu, kde má dojít k výkonu rozhodnutí původního členského státu, a tedy ani v procesních normách, které upravují příslušné řízení, oprávněnému tak mnohdy nezbude nic jiného než využít odborné pomoci advokáta. Domnívám se tak, že do budoucna by bylo přínosem, kdyby došlo i ke sjednocení procesních norem upravujících řízení týkající se výkonu rozhodnutí.

Na závěr této části bych chtěla podotknout, že za účelem snazšího přeshraničního vymáhání pohledávek výživného a efektivního přístupu ke spravedlnosti se setkáváme s instrumentem právní pomoci¹⁴⁵ a spoluprací mezi ústředními orgány členských států. Uvedenou agendou je v tuzemsku pověřen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jemuž se věnuji podrobněji ve druhé kapitole této práce.

5.3 Úprava uznání a výkonu cizího rozhodnutí v pramenech vnitrostátního původu

Pravidla pro uznávání a výkon cizích rozhodnutí jsou v rámci vnitrostátní právní úpravy České republiky zakotveny v ZMPS, konkrétně v ust. § 14 ZMPS jsou dány obecné

¹⁴³ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 4.6.2020, C-41/19 – FX.

¹⁴⁴ Především v případě rozhodnutí vydaných členským státem, který je signatářem Haagského protokolu.

¹⁴⁵ V souladu s článkem 45 Nařízení o výživném právní pomocí rozumíme např. poradenství před zahájením soudního řízení s cílem mimosoudního vyrovnání; právní pomoc při podání návrhu; tlumočení; překlad vybraných písemností atd.

předpoklady pro vyvolání účinků rozhodnutí soudu, ale i úřadu cizího státu na našem území, tedy potvrzení příslušného cizího orgánu o právní moci¹⁴⁶ tohoto rozhodnutí a jeho uznání ze strany České republiky.¹⁴⁷ Obecné podmínky, pro něž naopak nelze rozhodnutí cizího státu uznat jsou pak vymezeny v následujícím ust. § 15 ZMPS, mezi ně patří například skutečnost, že o témže právním poměru bylo tuzemským soudem již pravomocně rozhodnuto.

Podle ust. § 16 odst. 1 ZMPS se uznání cizího rozhodnutí v majetkových věcech, kam řadíme právě i vyživovací povinnost, nevyslovuje zvláštním výrokem, k uznání dojde tím, že k němu český soud přihlédne a bude mu přisuzovat stejné vlastnosti jako rozhodnutí, které by vydal tuzemský orgán veřejné moci. V následujících ustanoveních druhé části, konkrétně ve IV. hlavě ZMPS jsou potom upraveny zvláštní pravidla pro řízení o uznání a výkon cizích rozhodnutí, která jsou vedena na základě přímo použitelných unijních předpisů nebo mezinárodních smluv, pro které je nezbytné získání prohlášení vykonatelnosti.

Ustanovení upravující uznání a výkon cizích rozhodnutí v ZMPS jsou obsažena v obecné, ale i zvláštní části věnující se podrobně jednotlivým druhům soukromoprávních poměrů. Například ve věci vyživovací povinnosti týkající se nezletilých se uznání a výkonu rozhodnutí věnuje ve zvláštní části ust. § 58 ZMPS, dle kterého tato rozhodnutí vydaná státem, jehož občanem je dítě cizí státní příslušnosti nebo v němž má takové dítě obvyklý pobyt a kdy všichni účastníci jsou cizinci, se uznávají bez dalšího řízení. Protože je však tato problematika do značné míry upravena v rámci mezinárodních smluv, ale i v přímo použitelných předpisech EU, použijí se ustanovení upravující oblast uznávání a výkonu cizích rozhodnutí stanovená v ZMPS pouze ve vztahu ke státům, na něž se tyto mezinárodní smlouvy ani přímo použitelné předpisy Evropské unie nevztahují.¹⁴⁸ A také tam, kde je na základě mezinárodní smlouvy použito pro realizaci uznání vnitrostátního práva.¹⁴⁹

Konečně rozhodnutí cizího státu nelze přezkoumávat ve věci samé, tuzemský soud je limitován na pouhé zjištění, zda jsou splněny všechny zákonné předpoklady pro uznání a výkon rozhodnutí.¹⁵⁰ S ohledem na skutečnost, že tuzemská úprava obsažená v ZMPS je

¹⁴⁶ V souladu s ust. § 159 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád je právní moc vlastnost rozhodnutí, která zaručuje, že jej nelze napadnout řádným opravným prostředkem.

¹⁴⁷ Musí se jednat o rozhodnutí soudu nebo úřadu cizího státu o právech a povinnostech, o nichž jsou v souladu s jejich soukromoprávní povahou povolány rozhodovat soudy české republiky. Obdobně platí i pro cizí soudní smíry, notářské a jiné veřejné listiny v těchto věcech.

¹⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 50. [cit. 1.3.2022]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZMPS.pdf>

¹⁴⁹ ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. op. cit. s. 274.

¹⁵⁰ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. op. cit. s. 377.

především zbytkového charakteru a z pohledu českého státního příslušníka je nanejvýš významná unijní právní úprava týkající se uznávání a výkonu cizích rozhodnutí ve věci vyživovací povinnosti, neboť takové soukromoprávní vztahy budou četnější s ohledem na geografickou polohu České republiky, nebudu již hlouběji rozebírat úpravu obsaženou v ZMPS.

6 Brexit a jeho dopady do problematiky vyživovací povinnosti

Velkou neznámou je a byla v posledních letech úprava institutu vyživovací povinnosti v mezinárodním právu soukromém v souvislosti s plánovaným odchodem Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále jen „Velká Británie“) na základě užití čl. 50 Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, k jehož odsouhlasení došlo na základě referenda o EU, které proběhlo dne 23. června 2016.¹⁵¹

Přes následné politické problémy se nakonec podařilo dojednat a uzavřít Dohodu o vystoupení, která vstoupila v platnost dne 1. února 2020, ta vedle jiného nastolila jedenácti měsíční přechodné období, během kterého byly vztahy soukromoprávních subjektů Velké Británie a EU i nadále posuzovány podle právních předpisů Evropské unie.¹⁵² S koncem přechodného období tedy přestaly pro Velkou Británii platit právní předpisy EU, kdy s ohledem na téma této diplomové práce je zásadní zejména neplatnost dohod uzavřených EU, nařízení a směrnic Evropské unie, prostřednictvím kterých byla zajištěna alespoň částečná harmonizace rodinného práva a především vyživovací povinnosti s přítomností zahraničního prvku v rámci právní úpravy členských států EU, byť ne vždy či v celém rozsahu platila unijní právní úprava i pro Velkou Británii.

Bez ohledu na snahu Velké Británie a Evropské unie o co nejmírnější dopad odchodu Velké Británie z EU na občany Velké Británie, vyvstává mnoho otázek a problémů, jak bude vypadat právní úprava institutů, které doteď podléhaly harmonizačním normám EU. Jednou z nejpálčivějších otázek zůstává, jakou právní úpravou se nově budou řídit soudy Velké Británie, ale i soudy členských států EU při rozhodování o výživě nezletilého dítěte, kdy jedním z rodičů je státní příslušník Velké Británie a druhý je příslušníkem členského státu Evropské unie. Do doby, než skončilo přechodné období, byla Velká Británie, přes svůj tradičně rezervovaný přístup k aplikaci cizí právní úpravy, vázána například Nařízením o výživném, které pro ni začalo platit ode dne 1. července 2009 či Haagskou úmluvou.¹⁵³ Pokud jde o stěžejní dokument, kterým je Evropská unie vázána v oblasti rozhodného práva

¹⁵¹ Dohoda o vystoupení Spojeného království z EU. [cit. 2. 11. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/european-union-and-united-kingdom-forging-new-partnership/eu-uk-withdrawal-agreement_cs

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Rozhodnutí Komise ze dne 8. června 2009 o úmyslu Spojeného království přijmout nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0451&from=PT>

v souvislosti s vyživovací povinností, tedy Haagský protokol, ten pro Velkou Británii nikdy neplatil.

Za situace, kdy nebylo jasné, zda Velká Británie bude odcházet z EU s uzavřenou Dohodou o vystoupení či ne, přistoupila Velká Británie k částečnému řešení v podobě podepsání Haagské úmluvy, byť byl proces její ratifikace několikrát stažen s ohledem na jednání mezi Velkou Británií a Evropskou unií o odchodu Velké Británie z EU.¹⁵⁴ Velvyslanectví jejího Veličenstva zároveň vyjádřilo myšlenku, že Velká Británie je stranou Haagské úmluvy bez přerušení, a to na základě svého členství v Evropské unii, kdy pro ni Haagská úmluva vstoupila v platnost dne 1. srpna 2014, bez ohledu na skutečnost, že ratifikační listina nabyla účinnosti dne 1. ledna 2021.¹⁵⁵

Z pohledu návrhu na určení vyživovací povinnosti či její úpravu s výskytem mezinárodního prvku¹⁵⁶, který bude podán u českého soudu, je i nadále stěžejní Nařízení o výživném, RR č. 2009/941/ES a Haagský protokol, neboť je jimi Česká republika vázána a Česká republika nemá s Velkou Británií uzavřenou dvoustrannou či vícestrannou mezinárodní smlouvu¹⁵⁷, která by měla v uvedeném případě přednost před užitím unijní úpravy, případně příslušných tuzemských předpisů. Pro větší konkrétnost uvádím následující příklad.

Dle mého názoru podá-li česká státní příslušnice v zastoupení za své nezletilé dítě návrh o určení výživného proti otci britské státní příslušnosti u českého soudu, přičemž matka i dítě mají obvyklé bydliště v České republice, naopak otec v současné době bydlí ve Velké Británii, bude příslušnost českého soudu dána na základě čl. 3 písm. b) Nařízení o výživném. Rozhodným právem potom bude při určení vyživovací povinnosti právo České republiky v souladu s čl. 3 odst. 1 protokolu.

S ohledem na shora uvedenou problematiku bych se ještě ráda znovu zmínila o existenci Luganské úmluvy II. Účelem přijetí Luganské úmluvy II byla revize Luganské úmluvy I, neboť ta především reflektovala úpravu obsaženou v Úmluvě o příslušnosti a uznávání

¹⁵⁴ Declarations/Reservations/Depositary communications. [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1255&disp=resdn>

¹⁵⁵ Entry into force. [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1255&disp=eif>

¹⁵⁶ Dostatečně významný cizí prvek ve vztahu k Velké Británii např. povinný rodič bude žít ve Velké Británii a bude mít britskou státní příslušnost.

¹⁵⁷ Smlouva mezi republikou Československou a Spojeným královstvím Velké Británie a Irsko o právní pomoci ve věcech občanských, která byla sjednána dne 11. listopadu 1924 v Londýně, neobsahuje ustanovení, která by se týkala určení příslušnosti soudu ani práva rozhodného.

a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech přijaté v Bruselu v roce 1968 (dále jen „Bruselská úmluva“), která byla pro nečlenské státy Evropského společenství uzavřená. S ohledem na přijetí Nařízení Brusel I, které obsahovalo dílčí změny oproti ustanovením Bruselské úmluvy, tak byla o několik let později přijata Luganská úmluva II.

Luganská úmluva II je vedle dalšího důležitá pro svoji úpravu příslušnosti místa soudu ve věcech týkajících se výživného dle čl. 5 Luganské úmluvy II. Smluvními stranami Luganské úmluvy II jsou Evropská unie a dále Švýcarsko, Norsko a Island, nicméně v souvislosti s odchodem Velké Británie z EU vyvstala otázka, zda se nepřipojí k Luganské úmluvě II, která rovněž upravuje i výkon rozhodnutí ve státech vázaných touto úmluvou v souladu s čl. 38 Luganské úmluvy II. Vzhledem k nedávno vydané zprávě, že Evropská komise v zastoupení EU není v současné chvíli připravena vyslovit souhlas s přistoupením Velké Británie k Luganské úmluvě II, přičemž podmínkou přistoupení je souhlas všech stran úmluvy, tak došlo k odložení otázky přistoupení na neurčito.¹⁵⁸

¹⁵⁸ The United Kingdom's possible re-joining of the 2007 Lugano Convention. Briefing. 2021. [cit. 21. 12. 2021]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2021\)698797](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)698797)

Závěr

Stěžejním cílem předkládané diplomové práce byla podrobná právní analýza stávajících právních předpisů, které mezinárodněprávní úprava, úprava na úrovni Evropské unie a tuzemská právní úprava poskytuje za účelem uplatnění a vymožení vyživovací povinnosti s přítomností mezinárodního prvku. Předmětem zkoumání byly vyživovací povinnosti, které rozpoznáváme v rámci norem vnitrostátního práva, a to alimentární povinnost mezi manžely, registrovanými partnery, dále mezi rozvedenými manžely, mezi rodiči a dětmi navzájem, mezi předky a potomky a alimentární povinnost vůči neprovdané matce či neprovdané těhotné ženě.

Díky zasazení pojmu alimentární povinnosti do historického kontextu je patrné, že plynutím času dochází postupně ke změně vnímání jejího obsahu napříč lidskými dějinami a rovněž jednotlivými lidskými společnostmi. Jak vyplývá z jednotlivých vyživovacích povinností upravených v občanském zákoníku, je na základě zákona povinno z vyživovací povinnosti více osob než v minulosti. Tuto skutečnost je možné odvodit i z rozšiřování okruhu povinných osob v dokumentech mezinárodního a unijního původu.

Na základě zjištěných skutečností považuji Haagskou konferenci o mezinárodním právu soukromém za nejvýznamnější organizaci pro oblast mezinárodního práva soukromého, jak je patrné již z množství přijatých úmluv, které se věnují problematice vyživovací povinnosti. Právě na půdě této organizace byl přijat Haagský protokol, stěžejní dokument upravující kolizní normy pro stanovení rozhodného práva ve věcech výživného. Za velkou výhodu Protokolu oproti předchozím dokumentům upravujícím rozhodné právo přijatým na půdě HCCH ve věci výživného považuji možnost dotčených stran sporu učinit volbu rozhodného práva, což je velmi nestandardní s ohledem na zpravidla kogentní charakter norem upravujících rodinné poměry. Tento krok je pozitivní, neboť dává stranám sporu možnost předem ovlivnit podobu řízení o vyživovací povinnosti zejména, pokud by jinak došlo k určení rozhodného práva, se kterým obě strany nejsou dobře seznámeny.

Na základě analýzy příslušných článků Nařízení o výživném, které se zabývají mezinárodní pravomocí/ příslušností jsem shledala jako velmi praktickou možnost prorogace na základě čl. 4 tohoto nařízení, dle kterého mají strany sporu omezenou možnost volby soudu, což vede k větší právní jistotě subjektů práva. Obecně pak považuji úpravu mezinárodní příslušnosti v Nařízení o výživném za velmi zdařilou a vyčerpávající.

Z provedeného zkoumání pravidel pro uznání a výkon cizího rozhodnutí je nepochybné, že právní úprava obsažená v Nařízení o výživném je komplexní. Vzhledem k tomu, že všechny členské státy EU nejsou podrobeny stejným pravidlům, kdy pro Dánsko neplatí odkaz v čl. 15 Nařízení o výživném na úpravu pravidel rozhodného práva obsaženou v Haagském protokolu, je však zřejmé, že prozatím nemůže být zcela naplněn cíl Nařízení o výživném o možnosti oprávněného dosáhnout automatického uznání rozhodnutí vydaného jedním členským státem ve druhém členském státě tak, aby bylo vykonatelné bez dalších formalit. Prostor pro zlepšení do budoucna spatřuji především v podobě přijetí dokumentu, který by usnadnil oprávněným osobám orientaci v právní úpravě procesních norem upravujících řízení, kterým se oprávněná osoba domáhá výkonu rozhodnutí. V současné době, kdy se toto řízení řídí procesními pravidly členského státu, kde má dojít k výkonu rozhodnutí, je totiž oprávněná osoba téměř vždy nucena vyhledat odbornou právní pomoc.

Jak vyplynulo z provedeného zjišťování dopadu brexitu do problematiky vyživovací povinnosti s mezinárodním prvkem, došlo k zajištění kontinuity vázanosti Velké Británie pravidly Haagské úmluvy. Toto přistoupení vnímám velmi pozitivně v kontrastu s absencí jasného pokynu, jakým způsobem a podle jakých dokumentů bude nadále řešena otázka vyživovací povinnosti s přítomností cizího prvku od britské vlády. S ohledem na skutečnost, že však Velká Británie nikdy nebyla signatářem Haagského protokolu, se její přistoupení k tomuto dokumentu nejeví alespoň prozatím jako pravděpodobné. Lze však očekávat, že alespoň ve vztahu k Evropské unii by mohlo do budoucna dojít k přistoupení Velké Británie k Luganské úmluvě II, která pro EU, Švýcarsko, Norsko a Island samostatně upravuje příslušnost ve věcech výživného a výkon cizího rozhodnutí. Toto se jeví jako velmi reálná možnost, byť podle posledních zpráv není Evropská unie v současné době připravena dát souhlas k přistoupení Velké Británie k této úmluvě, který je jeho obligatorní podmínkou.

Seznam použitých zkratek

Bruselská úmluva	Úmluvě o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech přijaté v Bruselu v roce 1968
Haagský protokol	Protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti, sjednaný v Haagu dne 23. listopadu 2007
Haagská úmluva	Haagská úmluva o mezinárodním vymáhání výživného k dětem a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů ze dne 23. listopadu 2007
HCCH	Haagská konference o mezinárodním právu soukromém
Luganská úmluva I	Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 16. září roku 1988
Luganská úmluva II	Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 30. října roku 2007
MPS	Mezinárodní právo soukromé
Nařízení 2016/1104	Nařízení Rady (EU) ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství
Nařízení Brusel I	Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech
Nařízení Brusel II bis	Nařízení rady (ES) č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, rušící nařízení (ES) č. 1347/2000
Nařízení o výživném	Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností
Newyorská úmluva	Newyorská úmluva o vymáhání výživného v cizině z roku 1956
Občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PCMA	The Prohibition of Child Marriage Act, 2006
RR č. 2009/941/ES	Rozhodnutí Rady č. 2009/941/ES ze dne 30. listopadu 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie

Smlouva	Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních uzavřená dne 12. října 1982
Společnost	Společnost pro mezinárodní právní ochranu mládeže
ÚMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
Ústředí	Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže
Velká Británie	Spojené království Velké Británie a Severního Irska
ZMPS	Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
ZOSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

BEAUMONT, P., HESS, B., WALKER, L., SPANCKEN, S. *The Recovery of Maintenance in the EU and Worldwide*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing LTD. 2014. ISBN 978-1-84946-573-1.

Bible: překlad 21. století. 5. opravené vydání. Praha: Biblion, 2018. ISBN 978-80-87282-39-7.

BIČ, M. a kol. *Výklady ke Starému zákonu, I. zákon (Gn-Dt)*. Evangelické nakladatelství, 1991. ISBN 80-7017-408-0.

BONOMI, A. *Důvodová zpráva k Protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnost*. Belgie: HCCH Publication, 2013. bod. 109. ISBN 978-92-79-39252-8.

BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-528-2.

HANDCOCK, P. *The code of Hammurabi*. London Society for promoting christian knowledge, New York: The Macmillan company, 1920. [cit. 10.10.2020]. Dostupné z: <http://archive.org/details/codeofhammurabi00hammrich/page/22/mode/2up>

HENDRYCH, D. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.

KOVÁŘOVÁ, D. *Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-84-4.

KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-023-9.

KRÁLÍČKOVÁ Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975): komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-795-8.

KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M. a RŮŽIČKA, K. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-550-0.

LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I: obecná část (§ 1-654): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. *Mezinárodní právo soukromé: základy obecné a zvláštní části*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-358-2.

MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. rozšířené vydání. Praha: Leges, 2021. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-519-7.

PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-504-6.

ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-123-3.

ROZEHNALOVÁ, N., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. a VALDHANS, J. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-699-1.

SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6.

ŠÍNOVÁ, R. a KAPITÁN, Z. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-397-1. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/ke-stazeni>

ŠMÍD, O., VACOVÁ, R. a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3.

TOMÁŠEK, M., TÝČ, V. a MALENOVSKÝ, J. *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-53-3.

PITEL, S., G., A. and RAFFERTY N. *Essentials of canadian law, Conflict of laws*. 2. vydání. Irwin Law, 2016. ISBN 978-1-55221-436-7. [cit. 6.3.2021]. Dostupné z: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ca/pdf/creditorlinks/walter-energy/tab-18-pitel-rafferty.pdf>

PFEIFFER, M. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 978-80-87576-84-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

AUTHORITY. [cit. 18. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=996>

CIRBUSOVÁ, M. *Právní klinika Mezinárodněprávní ochrana dětí*. [cit. 19. 12. 2021]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/podzim2017/MVV7920K/um/Pravni_klinika_-_1._hodina_-_M._Cirbusova.pptx

Declarations/Reservations/Depositary communications. [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1255&disp=resdn>

Dohoda o vystoupení Spojeného království z EU. [cit. 2. 11. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/european-union-and-united-kingdom-forging-new-partnership/eu-uk-withdrawal-agreement_cs

Doporučená výchozí rozmezí pro stanovení výše výživného za účelem sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na nezaopatřené děti. [cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/724488/Doporu%C4%8Duj%C3%ADc%C3%AD_procentu%C3%A1ln%C3%AD_rozmez%C3%AD_v%C3%BD%C5%BEivn%C3%A9.pdf/ffb75f31-9623-41d9-8150-05f7cec0199a

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [cit. 7. 11. 2020]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. [cit. 30. 1. 2021]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZMPS.pdf>

Entry into force. [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1255&disp=eif>

Family maintenance, Portugal. [cit. 17. 12. 2021]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-pt-en.do?member=1

Handbook on The Prohibition of Child Marriage Act, 2006. [cit. 7. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.childlineindia.org/uploads/files/20200316125721_Child-Marriage-handbook.pdf

HANDCOCK, P. *The code of Hammurabi*. London Society for promoting christian knowledge, New York: The Macmillan company, 1920. [cit. 10.10.2020]. Dostupné z: <http://archive.org/details/codeofhammurabi00hammrh/page/22/mode/2up>

HCCH Members. [cit. 17. 12. 2021] Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/states/hcch-members>

Informace o Haagské konferenci o mezinárodním právu soukromém. [cit. 6. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/about/more-about-hcch>

LOJDA, J. *Haagský protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti*. Právo a rodina, 2013, 2. ISSN 1212-866X.

MILLS, A. „*The Private History of International Law.*“ International and Comparative Law Quarterly, vol. 55, no. 1, January 2006. HeinOnline. [cit. 11. 12. 2021] Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein.journals/incolq55&i=7>

Opatrovnická agenda. Analýza využívání tzv. doporučující tabulky k určování výživného. [cit. 28. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/opatrovnicka-agenda>

PITEL, S., G., A. and RAFFERTY N. *Essentials of canadian law, Conflict of laws*. 2. vydání. Irwin Law, 2016. ISBN 978-1-55221-436-7. [cit. 6.3.2021]. Dostupné z: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ca/pdf/creditorlinks/walter-energy/tab-18-pitel-rafferty.pdf>

Potřebuji vymáhat výživné ze zahraničí (platby do České republiky). [cit. 28. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/s-cim-muzeme-pomoci/vyživne/otrebuji-vymahat-vyživne-ze-zahranici-platby-do-ceske-republiky>

PLÍVOVÁ, V. *Tisková zpráva – ÚMPOD slaví 80 let činnosti*. ÚMPOD, 8. 11. 2010. [cit. 19.12.2021]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/809894/08112010_2.pdf/c4ab41cd-3327-797c-7dbe-c82758c33465

Rozhodnutí Komise ze dne 8. června 2009 o úmyslu Spojeného království přijmout nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0451&from=PT>

ŠÍNOVÁ, R. a KAPITÁN, Z. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-397-1. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/ke-stazeni>

The Prohibition of Child Marriage Act, 2006. [cit. 7. 10. 2021]. Dostupné z: <https://legislative.gov.in/sites/default/files/A2007-06.pdf>

The United Kingdom's possible re-joining of the 2007 Lugano Convention. Briefing. 2021. [cit. 21. 12. 2021]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2021\)698797](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)698797)

Viz 7 zajímavých statistik o sňatcích a rozvodech napříč republikou a světem. [cit. 10.10.2020]. Dostupné z: <http://mezinarnirozvod.cz/7-zajimavych-statistik-o-rozvedech-napric-republikou-a-svetem/>

Výroční zpráva ÚMPOD za rok 2019. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/vyrocní-zpravy-o-cinnosti-uradu>

Vyživovací povinnost. [cit. 29.4.2022]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-cz-restore-cs.do

Seznam použitých právních předpisů

Bruselská úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

Dohoda o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie a Evropského společenství pro atomovou energii

Haagská úmluva o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti k dětem ze dne 24. října 1956

Haagská úmluva o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti ze dne 2. října 1973

Haagská úmluva o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem z roku 1958

Haagská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti z roku 1973

Haagská úmluva o mezinárodním vymáhání výživného k dětem a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů

Chammurapiho zákoník

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky

Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti

Newyorská úmluva o vymáhání výživného v cizině z roku 1956

Protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti

Rozhodnutí Rady č. 2009/941/ES ze dne 30. listopadu 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 160/1991 Sb., o sjednání Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží

Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních

The Prohibition of Child Marriage Act

Úmluva o mezinárodním vymáhání výživného k dětem a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí

Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 16. září roku 1988

Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 30. října roku 2007

Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží

Úmluva o vymáhání výživného v cizině ze dne 20. června 1956

Vládní nařízení č. 73/1956 Sb., kterým se přenáší působnost úřadoven ochrany mládeže na výkonné orgány národních výborů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě

Zákonem č. 250/2014 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o státní službě

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 20.2.2007, sp. zn. II. ÚS 568/06

Nález Ústavního soudu ze dne 18.4.2018, sp. zn. III. ÚS 2324/17

Rozsudek Okresního soudu v Tachově ze dne 8.10.2015, č. j. 13 P 274/2014-55

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 27.2.1997 ve věci C-220/95 - Van den Boogaard v. Laumen

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 22.10.2010, C-497/10 PPU - Mercredi

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 5.2.1963, C-26/62 Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 15.7.1964, C-6/64 Costa v. E.N.E.L.

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 4.6.2020, C-41/19 - FX

Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19.10.2016, sp. zn. Cpjn 204/2012

Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 25.5.2021, sp. zn. 17 Co 85/2021

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6.10. 2021, sp. zn. 20 Nd 289/2021

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 31.10.2016, sp. zn. I. ÚS 2822/16

Abstrakt

Cílem této diplomové práce na téma Vyživovací povinnost v mezinárodním právu soukromém bylo posouzení a zhodnocení stávajících právních předpisů, které mezinárodněprávní úprava, úprava na úrovni Evropské unie a tuzemská právní úprava poskytuje za účelem uplatnění a vymožení vyživovací povinnosti s přítomností cizího prvku. Tato práce se celkem skládá z šesti kapitol, které jsou pro lepší pochopení jejího obsahu rozděleny na další podkapitoly.

První kapitola se zabývá vůbec samotným pojmem alimentační povinnosti a postupnou změnou vnímání jejího obsahu napříč lidskými dějinami a rovněž jednotlivými lidskými společnostmi. Dále se v této kapitole věnují určení jednotlivých vyživovacích povinností v občanském zákoníku a vymezení pojmu vyživovací povinnosti z pohledu mezinárodního práva soukromého.

V druhé kapitole se zabývám jednotlivými prameny mezinárodního práva soukromého, především Haagským protokolem přijatým na půdě HCCH, Nařízením o výživném, ZMPS, vztahy mezi nimi a dále Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jeho historií, vývojem, ale i současným významem.

Třetí kapitola se zaměřuje na vysvětlení pojmu mezinárodní pravomoc/ příslušnost a její úpravu v rámci norem mezinárodního, unijního a vnitrostátního původu, kdy za nejvýznamnější považuji úpravu stanovenou Nařízením o výživném. Ve čtvrté kapitole se věnují určení rozhodného práva v otázce vyživovací povinnosti na základě norem mezinárodního, unijního a vnitrostátního původu, vracím se zde k Haagskému protokolu a v rámci unijní úpravy k Nařízení o výživném, které díky odkazu na Haagský protokol představuje unikátní propojení mezinárodního dokumentu s právním předpisem EU.

V páté kapitole této práce jsem se soustředila na vysvětlení problematiky uznání a výkonu cizích rozhodnutí, a to především na právní úpravu obsaženou v Nařízení o výživném, která je komplexní. Poslední kapitola této práce se věnuje brexitu a jeho dopadu do problematiky vyživovací povinnosti s mezinárodním prvkem.

Vyživovací povinnost v mezinárodním právu soukromém

Klíčová slova

Vyživovací povinnost, Haagský protokol, Nařízení o výživném

Abstract

The aim of this diploma thesis on the topic of duty to support and maintain in private international law was to assess and evaluate the existing legislation that international law, regulation at the European Union level and domestic law provides for the application and enforcement of maintenance obligations in the presence of a foreign element. This work consists of a total of six chapters, which are divided into other subchapters to better understand its content.

The first chapter deals with the very concept of alimony and the gradual change in the perception of its content across human history as well as individual human communities. Furthermore, in this chapter I deal with the determination of individual maintenance obligations in the Civil Code and the definition of the concept of maintenance obligations from perspective of private international law. The second chapter, deals with individual sources of private international law, especially the Hague Protocol adopted on the grounds of the HCCH, the Maintenance Regulation, the Act No. 91/2012 Coll., on private international law, the relations between them and the Office for International Legal Protection of Children, its history, development, but also its current significance.

The third chapter focuses on the explanation of the concept of international jurisdiction and its regulation within the framework of standards of international, Union and national origin, where I consider the regulation established by the Maintenance Regulation to be the most important. In the fourth chapter I deal with the determination of the applicable law in the issue of maintenance obligations on the basis of standards of international, Union and national origin, I return to the Hague Protocol and EU legislation.

In the fifth chapter of this work, I focused on explaining the issue of recognition and enforcement of foreign decisions, especially on the legislation contained in the Maintenance Regulation, which is comprehensive. The last chapter of this work deals with brexit and its impact on the issue of maintenance obligations with an international element.

Duty to support and maintain in private international law

Key words

Maintenance obligation, Hague Protocol, Maintenance Regulation